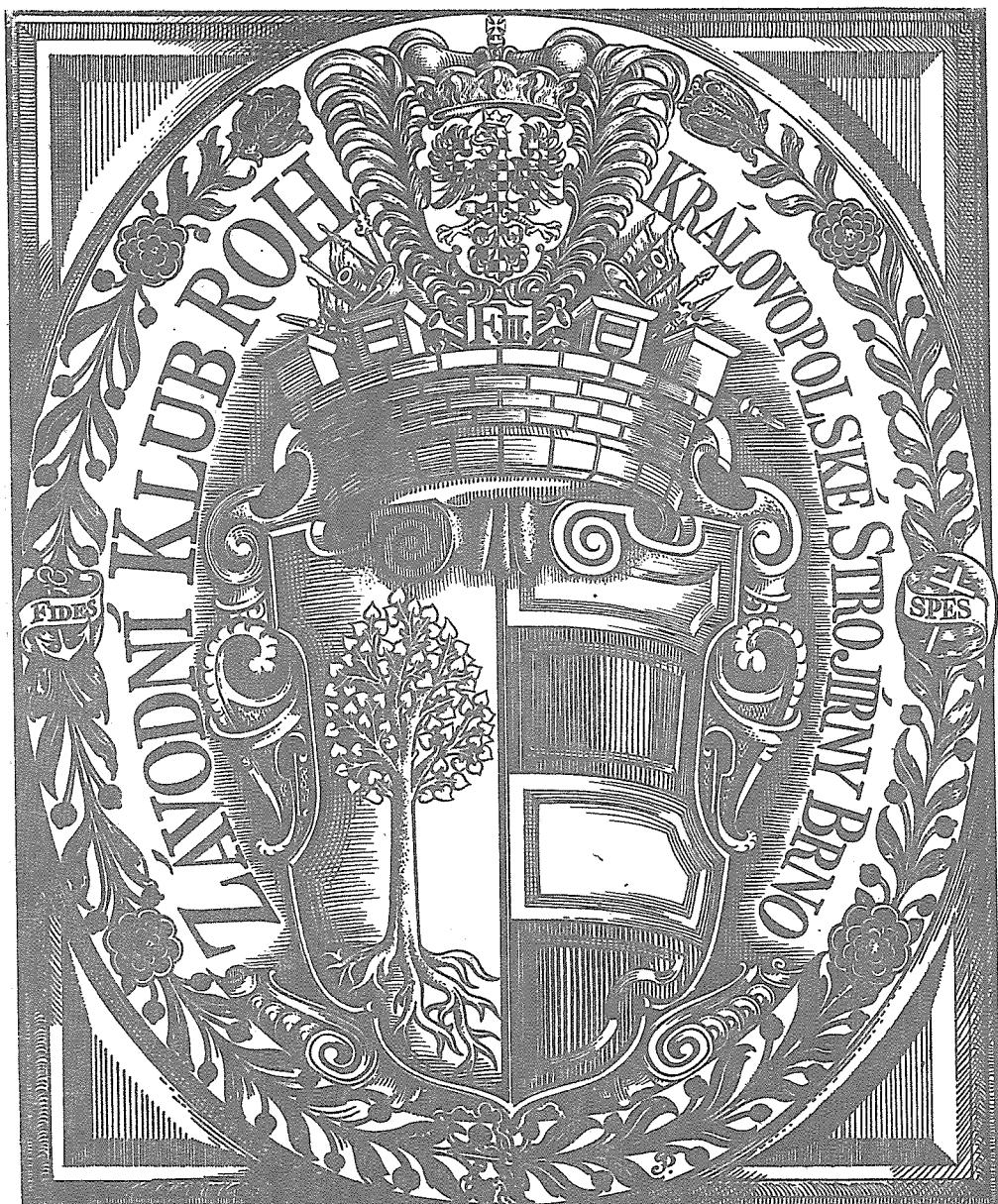




GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ
INFORMACE Ročník: 1988 4

Z ČINNOSTI KLUBU

Úvod do vexilologie.

Na členské schůzi dne 21.6.1988 přednesl člen výboru GH klubu dr. F.Pícha přednášku "Úvod do vexilologie". Jejím cílem bylo seznámit posluchače s historií a náplní této nejmladší z vědeckých disciplín zabývajících se obrazovými symboly, která v dnešní době nabývá stále více na významu.

Přednášející se v několika kapitolách zabýval náplní vexilologie, jednotlivými druhy vlajek a praporů, se zásadami vexilologické terminologie, s historií praporů a vlajek, s postavením vlajek v kontextu obecného třídění symbolů, s právními a sociologickými aspekty užívání vlajek a s vexilologickými společnostmi u nás i v cizině. Zvláštní místo věnoval vztahu vexilologie a heraldiky a doložil, že přes veškerou vnější příbuznost jsou obě disciplíny po stránce zkoumaného materiálu i metod jeho studia naprosto samostatné a rovnocenné.

Hostem členské schůze byl ing. J.Martykán, místopředseda Vexilologického klubu v Praze, který v pozdravném projevu vyjádřil přesvědčení, že spolupráce obou klubů se bude i nadále rozvíjet.

-fp-

Znovu o portrétu K. H. Máchy.

Po úspěchu první části přednášky prof. J.Wágnera "Jak jsem hledal pravý portrét K.H.Máchy", konané dne 20.1.1988, byla druhá část přednášky, která odezněla na členské schů-

zi klubu dne 20.9., očekávána se zájmem. Autor se tentokrát věnoval akvarelu Jana Zachariáše Quasta, objevenému v roce 1906, neboť podle svědectví Lori Šonkové Quast Máchu maloval. Protože podle autoritativního tvrzení Quastova synovce byl tento akvarel považován za malířův autoportrét, v máchovské ikonografii se neobjevoval. Na základě podrobného studia pramenů podrobil prof. Wagner toto tvrzení fundované kritice a přesvědčivě dokázal, že se skutečně o Máchův portrét jedná. Autenticita portréту byla potvrzena i výsledky srovnávacích antropologických studií malířovy lebky a Quastovy podobizny, které provedl MUDr. E.Vlček, DrSc. z Národního muzea v Praze.

Přednáška, poutavě přibližující úskalí a metody badatelské práce, se setkala mezi posluchači s velice příznivým ohlasem, což se projevilo i v bohaté diskusi.

-fp-

Osobnost Giacomu Casanovy.

Náš vzácný host a příznivec, prof.dr. Josef Polišenský, DrSc., vždy dokáže ve svých přednáškách poskytnout zájemcům o historii neopakovatelné zážitky. Nejinak tomu bylo i na členské schůzi dne 18.10., kdy hovořil na téma "Historicko-genealogické problémy okolo osoby Giacomu Casanovy". Posluchači vyslechli brilantní charakteristiku této osobnosti, známé jak svými milostnými avantýrami, tak i bohatou literární a politickou činností. Prof. Polišenský se podrobněji zabýval zejména vztahem Casanovy k české osvětské společnosti a k Brnu, charakterizoval jeho literární práce, bohatou korespondenci a filosofické názory a ukázal na jeho pobyt v Čechách ve službách stejné podivínského hraběte Valdštejna. Osvětlil i některé otázky casanovské genealogie a zdůraznil Casanovův zájem o genealogii, který se odráží i v jeho díle. Závěrem přiblížil posluchačům i činnost mezinárodní casanovistické společnosti, která se zabývá studiem ži-

vota a díla této osobnosti a z jejíž iniciativy byly činěny i pokusy o nalezení Casanovových ostatků na duchcovském hřbitově.

Celkem 43 členů a hostů, kteří zaplnili naši skromnou schůzovní místnost do posledního místečka, odměnilo expozé prof. Polišenského upřímným potleskem.

-fp-

Rodinný archiv hrabat Serényi.

O dalším, v blízké budoucnosti zpřístupněném rodovém archivu z fondů SOA Brno hovořil na listopadové členské schůzi klubu dr. Pavel Balcárek. V první části přednášky podrobně seznámil s genealogií rodu Serényi, jehož jedna větev byla od 17. století usedlá na Moravě a vlastnila zde rozsáhlá panství. Zejména se věnoval těm členům rodu, kteří se vyznamenali politicky, vojensky nebo hospodářsky, jako byli např. Gabriel - 1. hrabě a nejvyšší zemský sudí, Jan Karel - polní maršál a prezident bavorské válečné rady či Vincenc - majitel a zvelebitel luhačovických lázní. Druhá část byla věnována historii, charakteristice a obsahu archivu. Přednášející upozornil na četné genealogické a heraldické památky včetně cenných výpisů z bavorských a uherských archivů. Přednáška byla doplněna i ukázkami zajímavých genealogických a heraldických archiválií a po zásluze sklídila upřímný potlesk všech přítomných.

-fp-

Počátky šlechtických pečetí a erbů v českých zemích.

Na toto téma hovořila na prosincové členské schůzi klubu doc. PhDr. Jarmila Krejčíková, CSc. V přednášce se zabývala vznikem heraldických znamení české a moravské šlechty ve 12. a 13. století, teoriemi vysvětlujícími jejich původ i významem dochovaných heraldických památek z této doby. Z jednotlivých pramenů heraldiky věnovala hlavní pozornost šlechtickým

pečetím, které analysovala po stránce tvaru, pečetního typu i erbovních znamení. Prokázala, že erbovní znamení většiny z 260 dochovaných šlechtických pečetí z přemyslovské doby lze zařadit do jedné ze tří skupin: heroltské kusy, obecné figury s náboženskou symbolikou a obecné figury s vojenskou tematikou. Na závěr pohovořila i o specifických okolnostech přivěšování prvních šlechtických pečetí k listinám.

-fp-

Zájezd do středních Čech.

Podzimní zájezd GHK, zaměřený na vybrané historické památky Středočeského kraje, které klub delší dobu nenavštívil, se uskutečnil ve dnech 24. a 25. září 1988.

První den byl nejdříve navštíven zámek v Roztokách u Prahy, jehož vzhled nezapře původní vodní tvrz, z níž přestavbou vznikl. Při prohlídce byla věnována hlavní pozornost historické expozici od příchodu Slovanů po 20. století a pamětní síni malířky Zdeňky Braunerové. Byla také navštívena příležitostná výstava "Magie neklidu", jejíž podtitul "Výtvary a výtvary" vystihoval přiléhavě její náplň.

Další zastávka byla v nedalekém Levém Hradci - sídle prvních přemyslovských knížat, kde archeologové odkryli zbytky prvního křesťanského kostela v Čechách. Po obědě v Kralupech byly navštíveny zámky v Nelahozevsi a Veltrusech. V nelahozevském zámku bylo m.j. upozorněno na zachovalý erb Griespeků z Griespachu a připomenuta historie jeho středového štítku s Bílou věží Pražského hradu. Cesta do Veltrus vedla v Nelahozevsi kolem rodného domku - dnes musea Antonína Dvořáka. K veltruskému zámku Chotků se účastníci zájezdu prošli rozsáhlým anglickým parkem a při prohlídce zámku si připomenuli m.j. konání prvního "velkého trhu zboží království českého" (v r. 1754). V závěru prvního dne byly cestou do Lysé nad Labem, kde byl zajištěn nocleh, dvě kratší zastávky, při nichž byl shlédnut zvenku zámek v Panenských Břežanech, v němž bydlel v letech

1941- 1942 R. Heydrich a v Lobkovicích, v němž často přebýval František Palacký. Z dále viditelná věž je v současné době jedinou opravenou částí areálu tohoto zámku, v němž probíhá dlouhodobá rekonstrukce.

Druhý den byl v Lysé nad Labem zahájen v areálu zámku, který jako domov důchodců není přístupný veřejnosti. Procházka zámeckým parkem, známým sochařskou výzdobou, začínala informací o historii zámku, na jehož exteriéru bylo upozorněno na erb Sporcků. Na náměstí v Lysé byly ukázány památky, připomínající významné rodáky města: pamětní deska známého lékaře Dr. R. Jedličky a pomník akademika B. Hrozného. Úvodní informace, které vedoucí zájezdu MUDr. Z. Novobilská zařazovala před každý navštívený objekt, byly na dalších třech místech doplněny poutavými výklady místních průvodců. Bylo to při prohlídce zříceniny hradu Jenštejna, zámku v Kostelci nad Černými Lesy, kde skupinu provázel obětavě pracovník Vysoké školy zemědělské, které zámek patří již od r. 1933, i v areálu bývalého kláštera-zámku v Sázavě. Také na těchto místech bylo možno vidět řadu detailů, zajímavých z hlediska heraldiky a naší historie. V závěru zájezdu ocenili jeho účastníci velmi dobrou přípravu a organizaci celé akce. Potěšitelné bylo, že mezi nimi bylo několik nových hostů, kteří projevíli zájem o další akce klubu.

V.S.

ČLÁNKY A STUDIE

Neznámá pečeť Lulče z archivu hradištských jezuitů.

V poslední době zaznamenáváme mezi širokou odbornou i laickou veřejností renesanci zájmu o šlechtickou, městskou a církevní heraldiku a s ní úzce spjatý obor - sfragistiku. Jižní Morava se konečně dočkala poměrně zdařilé a reprezentativní publikace nazvané "Znaky a pečeteě jihomoravských měst a městeček" (Brno 1979), kde jsou podány jednotlivé kresby pečetí a městských znaků doplněné fotografickou přílohou a průběžně doprovázené i stručným vlastivědným textem. Vyškovskému regionu se věnovala autorská dvojice E.Procházková a I.Štarha.

Ve fondu archivu hradištských jezuitů Státního oblastního archivu v Brně (fond E 32) existuje dosud neznámá pečeť vesnice Lulče u Vyškova z roku 1675, se kterou chce případné zájemce seznámit tento stručný článek.

Obec je poprvé v pramenech uváděna nepřímó k roku 1349; přímó pak v r. 1353, kdy patřila místnímu šlechtickému rodu z Lilče. Určité menší majetky v ní měly v průběhu 15.století též rody z Víckova, z Čelechovic a zejména Rokytanští z Ludanic, kteří v r.1476 získali zásluhou Václava z Ludanic do svého držení celou obec a prodali ji zřejmě roku 1492 Bítovským z Lichtenburka. Po nich se Luleč ocitla v rukou Dubčanských ze Zdenína (1523 - 1574) a konečně Zoubků ze Zdětína (1574 - 1636), kteří ji odkázali jako součást zdounskohabrovanské nadace ke zřízení nové jezuitské koleje na Moravě. Kolej byla zpočátku umístěna do Kroměříže, ale v r. 1643 byla z důvodů vypálení města Švédy přenesena do Uherského Hradiště, kde setrvala až do zrušení řádu (1773).

V roce 1675 vypukl mezi lulečským farářem Rudolfem Funiokem a rektorem koleje v Uherském Hradišti Janem Mauricem spor o zahradu, louku a kopaniny v okolí farního kostela sv. Martina na tzv. Liliovém vrchu, který se vlekl prakticky čtyři roky (do r. 1679), kdy zmíněnou rozepři ukončil olomoucký biskup Karel Liechtenstein-Castelcorn ve farářův prospěch. Jezuité sice vzali biskupův rozsudek na vědomí, ale nakonec si na konsistoři vymohli Funiokovo přeložení do Rosic, poněvadž prý intrikuje proti řádu v jiném sporu, tentokrát s rodinou Dubských z Třebomyslic (zastupovanou pozdějším velkopřevorem Řádu maltézských rytířů ve Strakoniciích Ferdinandem Leopoldem Dubským z Třebomyslic), který v roce 1666 poprvé napadl samotnou platnost nadace Kateřiny Zoubkové ze Zdětína jezuitům.

Díky těmto sporům (resp. prvního sporu lulečského faráře s kolejí) se nám zachovala na přípisu jistého poddaného z Lulče, odeslaným do Uherského Hradiště a datovaným k 7. červnu 1675, obecní pečť Lulče u Vyškova o průměru zhruba 4 cm s nápisem PECET . D/ED/I/N/I . LILCE s poměrně těžce čitelným dodatkem P.C:H:PoLI (? viz obrázek). Na pečeti je zobrazen štít, jehož pravý horní vrchol je vykrojen a který je podle náznaku zavěšen na šňůře. Štít obsahuje tyto figury: ústřední figurou je smrk vyrůstající z návrší složeného z určitého počtu jednotlivých kopečků (3-2-1 ?),



po jehož stranách jsou srp a pod ním blíže neidentifikovatelná figura (na heraldicky pravé straně) a radlice, pod kterou je umístěn jelen (levá strana). Figury nemají žádnou analogickou souvislost s vrchností; naznačují pouze zemědělský charakter obce a zřejmě též její specifické zeměpisné umístění: návrší se

smrkem snad naráží na skutečnost, že ve zdejších kraji končí rovinatá Haná a vypínají se tady první lesnaté vrcholky jihovýchodních výběžků Dražanské vrchoviny s charakteristickým kopcem sv. Martina (býv. Liliová hora - 368 m.n.m.).

kresba autor

Z doporučené literatury:

Václav Štěpán:

VÝVOJ ZNAKU MĚSTA OPAVY. Vlastivědné listy severomorav.kraje, 1986, č.2, s.7-8.

Historie města. Nejstarší pečeť a exemplář městského znaku. Popis nejstarší podoby městského znaku. Varianty znaku. Nový znak z r. 1579 - popis. Komolení znaku v 17.stol. Nový městský znak, dnešní podoba. 5 fotografií pečetí s městským znakem.

J.V.

Friederike Zisberger - Nikolaus Pfeiffer:

SALZBURGER GEMEINDEWAPPEN (Salcburské městské znaky). Salzburger Landesarchiv, Verl.Alfred Winter, 178s., rec.:Adler, 14/28,1987, č.5, s.174 (Höbl).

Znak země, znaky v dnešní spolkové zemi Salzburg, znaky měst a městeček náležejících od r. 1816 k zemi. Barevná vyobrazení, osobní, místní a věcné rejstříky, vyhodnocení motivů znakových figur.

J.V.

HERALDICKÝ EX LIBRIS LEXIKON

HEX 10/1988

PhDr. Eduard Bejček, CSc. narodil se dne 29. ledna 1930 v Praze. Po ukončení základního vzdělání se vyučil a po válce pracoval jako brigádník na šachtě A. Zápotocký v Dubí u Kladna. Později odešel sloužit do armády. V aktivní službě absolvoval střední a vysokou vojenskou školu. V letech 1962-1965 vykonal vědeckou aspiranturu na Akademii V. I. Lenina v Moskvě (zkoušky kandidátského minima složil v Akademii společenských věd SSSR). V Sovětském svazu obhájil kandidátskou práci na téma: Teoretické principy jednoho vedoucího a jeho zvláštnosti uplatnění v ČSLA. Od roku 1979 do roku 1986 pracoval v Kovových Příbram. Jako pracovník v I. kategorii odešel v lednu 1986 do starobního důchodu. V současné době vykonal strojírenské zkoušky se specializací na kontrolu a kontrolní systémy a též měření. Nyní pracuje jako kontrolor v Závodě důlní mechanisace Uranové doly Příbram.

Jeho odborné zaměření lze rozdělit do dvou vědních oblastí. Zabýval se oblastí řídicí činnosti, kybernetiky a systémů řízení v období vědecko-technické revoluce. V pozdější době se zajímal o hornický folklór a dějiny techniky zejména v hornictví. Je členem Národopisné společnosti při ČSAV a spolupracovník Ústavu etnografie a folkloristiky při ČSAV. Také se angažuje v Klubu přátel Národního technického muzea v Praze a v Místopisné komisi pro jazyk český při ČSAV.

Z jeho prací z druhé zmiňované oblasti připomeňme Hornický humor na Příbramsku (Hornická Příbram ve vědě a technice, 1979), Hornické přezdívky na Příbramsku I. a II. (tamtéž 1978, 1981), Hornická satira na Příbramsku (tamtéž 1980), Hornická kuchařka s humorem (tamtéž 1985), Hornické fejetony a humor

(tamtéž 1988). Ve Studiích z dějin hornictví vyšly jeho statě Hornický humor - hornické přezdívky (1973), Carbonia - spolek báňských akademiků v Příbrami (1981), Horničtí prospektoři (proutkáři) (v tisku 1988). V Onomastickém zpravodaji vyšla v roce 1983 jeho studie Spolkové přezdívky Carbonie na Příbramsku a v roce 1984 vzpomínková stať Za J.V.Bezděkovou. Ve Zpravodaji Ústavu etnografie a folkloristiky při ČSAV mu vyšla studie Determinanty způsobu života horníků a hutníků na Příbramsku (1982) a dále Hornická uniforma, tradiční oblečení horníků (1986), Stravování horníků na Příbramsku (1986). Kromě toho napsal celou řadu populárně-vědních a literárních pojednání o hornictví, např. Havíř Běda vypráví.

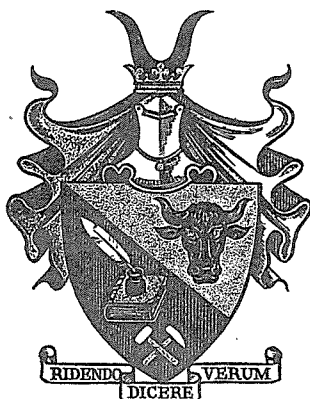
V souvislosti s hornickým folklórem se dostal k řešení i některých problémů z oblasti genealogie a heraldiky. Připomeňme jeho práci Hornické rody na Příbramsku (Studie z dějin hornictví 1984), Hornické symboly v tradici a dějinách Příbramska (tamtéž 1986), K původu a tvaru hornických švancar (tamtéž 1987). V genealogických a heraldických časopisech a sbornících publikoval články Hornická symbolika (Zpravodaj Klubu genealogů a heraldiků v Ostravě, č.23) a Horničtí rodopisci na Příbramsku (Sborník příspěvků III. setkání genealogů a heraldiků v Ostravě, Ostrava 1986). ¹⁾

Český hornický rod Bejčků byl po mnoho generací usazený v Příbrami - Březovských Horách a podle tradice odvozuje svůj původ od Jindřicha Bejčka z Nespečova (+ 1639) ²⁾ hejtmána panství Varvařovského.

Ex libris vzniklo v roce 1985. Jedná se o kresbu provedenou tzv. "škrábací technikou" ³⁾ o rozměrech 70 x 100 mm (obrazová část 44 x 75 mm) uprostřed s bejčkovským občanským znakem a heslem, nahoře s nápisem *EX LIBRIS*, dole s nápisem BEJČKOVI Z PŘÍBRAMĚ.

Rodinný znak Bejčků se skládá z kosmo zlato-červeně děleného štítu. V horním poli je černá býčí hlava, v dolním poli je položená kniha, na níž je postaven kalamáš s písařským

* EX LIBRIS *



BEJČKOVI
Z PŘÍBRAMĚ

brkem, ⁴⁾ pod knihou jsou zkrřížené fajslíky (hornické kladivo - mlátek a želízko). Na štít je postavena korunovaná kolčí přilba. Za klenot jsou černé býčí rohy. Příkryvadla jsou vpravo černo-zlatá, vlevo červeno-stříbrná. Pod štítem na stříbrné pásce je černými písmeny deviza v latině převzatá z Horatia: RIDENDO DICERE VERUM (volně přeloženo - žertem).

Znak si navrhl v roce 1973 Eduard Bejček při příležitosti dospělosti

svých dvou synů. Tento znak užívají také jeho sourozenci - Josef, Jan, Drahomíra, Věra a užívala také sestra Eva (+). Symbolika znaku správně nenavazuje na znak rytířské rodiny Bejčků z Nespečova. ⁵⁾ V horním poli je umístěno mluvící znamení - býčí hlava, se kterou příslušníci rodu spojují i svoji charakteristickou vlastnost - tvrdohlavost. Kniha a psací potřeby byly vloženy do dolní poloviny štítu z úcty k písmácké tradici. Mlátek a želízko symbolizují tradiční rodové povolání. Heslo pak připomíná navrhovatelův smysl pro humor a jeho práce věnované hornickému humoru.

Doklady bejčkovského znaku najdeme na chalupě Eduarda Bejčka, kde byl vyhotoven jeho synem jako intarzie a také

v jeho domově je součástí bytového interiéru mosazný znak. Od roku 1985 užívá také pečetní typář o průměru 25 mm. V pečetním poli ohraničeném silnější linkou se nachází zmíněný znak s vyznačenými tinkturami. Výtvarně navazuje na provedení znaku na ex libris. Štít je gotického tvaru, na štítu kolčí přilba s korunou bez klenotu a přikryvadel. Z uvedené kresby znaku si Eduard Bejček pořídil štoček, který použil při více příležitostech - na dopisních obálkách, dopisních listech, blahopřáních a navštívenkách.

Autorem ex libris je příbramský výtvarník a spisovatel Jan Čáka (nar. 12.6.1929 v Praze), který se v posledních dvaceti letech profesionálně věnuje výtvarnému umění. V poválečném období studoval na Státní grafické škole v oddělení knižní ilustrace a užité grafiky. Čáka není v pravém slova smyslu heraldický výtvarník. Dovede však s uměleckou intuicí estetiky působivě ztvárnit heraldickou problematiku. Má úctu k principům heraldické kresby, což se projevuje ve stylizaci heraldických figur. Dokladem jeho schopností je i uvedený znak, kde se se zdarem vypořádal s množstvím figur ve štítu.

Jeho heraldické práce jsou uloženy zejména v cyklu *Civitates montanarum* (zatím 120 heraldických listů) a v jeho knihách (Po Brdech se chodí pěšky a připravované Podbrdskem od městečka k městu).⁶⁾

Jiří L. Bílý

Poznámky:

- 1) Biografické a heraldické údaje jsou čerpané z listu dr. Eduarda Bejčka, CSc. ze dne 27.9.1988.
- 2) Údaje o rodu Bejčků z Nespečova Historie a přítomnost jihočeské vesnice Rakovicě, vydal MNV Čimelice 1984.
- 3) Tuto techniku vysvětluje Jan Čáka v rozhovoru pro GHI č.2-4, s.139-143. R.1987
- 4) Původně v kalamári byly dva písařské brky.
- 5) A.Sedláček, Českomoravská heraldika, díl II., s.184. Bejčkové z Nespečova v modrém štítu dvě stříbrná péra dole po ostruže.
- 6) Viz pozn. 3)

HOVORY G + H

PhDr. Dušan Uhlíř, CSc.

Svoje abrahámoviny oslavil letos v Brně PhDr. Dušan Uhlíř, CSc., ředitel Muzea města Brna a známý brněnský historik a spisovatel. Pochází z brněnského předměstí Králova Pole, kde se narodil 28. července 1938. Školní docházku ukončil na královopolském gymnasiu a zájem o historii ho přivedl na filosofickou fakultu UJEP, kterou absolvoval s úspěchem v oboru historie - čeština. Svou diplomní práci věnoval italským karbonářům vězněným v tehdejší rakouském státním vězení na brněnském hradě Špilberku. Mladého začínajícího historika jistě nenapadlo při procházení špilberských vězení a studiu historického materiálu ve zdejších muzeu, že jednou bude v této budově sám svrchovaným pánem. Jeho práce o karbonářích měla úspěch a byla po zásluze otištěna v dnes již zaniklém sborníku "Brno v minulosti a dnes" (1962), který se dočkal devíti ročníků a je škoda, že nezájem neumožnil opětovné vydávání, o které se dr. Uhlíř po nástupu do funkce ředitele MMB pokoušel.

Hodnost kandidáta věd získal dr. Uhlíř obhájením své práce, zabývající se dějinami Agrární strany v buržoasní ČSR.

Do podvědomí čtenářů vstupuje dr. D. Uhlíř svými velmi úspěšnými knihami Anály ze Spálené ulice (1979) a Slunce nad Slavkovem (1984). Zejména Slunce nad Slavkovem, líčící troj-císařskou bitvu nedaleko Brna r. 1805, se stalo bestsellerem a přispělo k propagaci významné historické lokality, kde se měnily osudy Evropy. Dr. Uhlíř patří k autorům písčícím stylem literatury faktu, která si v poslední době získala rovnocenné místo mezi ostatními literárními žánry a i další připravovaná kniha Dušana Uhlíře - Brněnský pitaval bude literaturou faktu.

Dr. D.Uhlíř pilně přispívá do řady odborných i populárních historických časopisů i do denního tisku. Je autorem několika filmových a televizních scénářů k pořadům historicko-naučného charakteru.

U příležitosti svého jubilea obdržel dr. Dušan Uhlíř, CSc. blahopřejný dopis předsednictva městského výboru KSČ v Brně, kde byla oceněna jeho dlouholetá aktivní politická a veřejná činnost.

Jménem výboru GH klubu přejeme jubilantovi pevné zdraví, mnoho elánu při jeho literárně-historické práci a děkujeme za podporu, kterou dr. Dušan Uhlíř, CSc. již několik let našemu klubu věnuje.

1. Jste ředitelem Muzea města Brna. Jak hodnotíte více než osmdesátiletou činnost svých předchůdců i současnou etapu muzea v období společenských a kulturních přeměn? Jaké je postavení MMB mezi ostatními kulturními organizacemi a institucemi ve městě Brně?

Osmdesátiletá historie Muzea města Brna byla ve své první polovině dlouhým tápáním a hledáním pevné koncepce a tvaru. Každý z mých předchůdců přispěl - každý svým způsobem - k jeho nynější podobě. Teprve v roce 1948 se muzeum osamostatnilo ze spojení s městským archivem, se kterým bylo dlouho svázáno. Pevnou základnu a také novou náplň práce dostalo muzeum až v roce 1960, kdy mu byl nabídnut objekt pevnosti a hradu Špilberka. Od té doby je Špilberk jeho hlavním sídlem. Tehdy si muzeum také stanovilo jako hlavní cíl své činnosti dokumentovat a prezentovat politický, hospodářský a kulturní vývoj města. K objektu národní kulturní památky Špilberk přibyl později dva objekty další, umístěné přímo ve městě, a to Měninská brána a letohrádek Mitrovských.

Specifikou našeho muzea jsou, jak jsem řekl, dějiny města a jeho kultury. Historii města sledujeme v oborech archeologie, historie, dějiny umění, architektura a urbanismus.

Tomu odpovídá i vnitřní členění pracovišť. A touto specifikou je ovšem určeno i postavení našeho muzea v Brně jako krajském městě. V Brně pracuje v současné době šest muzeí a galerií a dělba mezi nimi je dána jejich zaměřením - my jako jediní se zaměřujeme pouze na území města. S ostatními se vzájemně doplňujeme a musím říci, že dobře. Dobrá je i naše vzájemná spolupráce a ta je zase důsledkem dobrých osobních vztahů mezi kolektivy našich pracovišť. Plodnou spoluprací rozvíjíme rovněž s dalšími kulturními zařízeními města Brna jako je Dům umění, Knihovna Jiřího Mahena, Archiv města Brna, Městské kulturní středisko, Městská správa kin a další. Mnohé akce našeho muzea bychom nemohli nikdy uskutečnit bez jejich pomoci, tak jako zase oni leckdy své bez pomoci naší.

2. Jak pokračuje rekonstrukce muzejní budovy, již je dnes NKP hrad Špilberk? Která etapa obnovy bude nejdříve hotova a které interiéry budou nejdříve zpřístupněny? Kdy?

Tady mohu říci rovnou, že s postupem rekonstrukčních prací na Špilberku spokojeni nejsme. Rekonstrukce trvá už pátý rok a bude podle všech známek ještě nejméně dalších 10 let trvat. Všechno trvá příliš dlouho. Hrad je od roku 1987 uzavřen a my musíme téměř denně odhánět návštěvníky, kteří by ho rádi navštívili. Některé práce, které měly být podle původního harmonogramu už hotové, nebyly ani zahájeny, jiné jsou nedokončené. Hrad vypadá jako po leteckém náletu a zatím není vidět hmatatelné výsledky rekonstrukce. Žijeme na staveništi a z toho pro nás jako muzeum vyplývá mnoho nepříjemností. Svoji činnost pro veřejnost musíme směřovat jinam, výstavy konáme u sesterských muzeí a organizací, Špilberk se pomalu vytrácí z povědomí našich návštěvníků. Uvítali bychom, kdyby byly co nejdříve otevřeny a také zpřístupněny aspoň některé části, které by bylo možné dokončit nejspíš. Podle našich představ by to mohly být kasematy a nejstarší část hradu, tj. přemyslovský trakt. Ale kdy to bude, na to se mne neptejte.

3. Jak hodnotíte spolupráci MMB s Genealogickým a heraldickým klubem při ZK ROH Královopolské strojírny v Brně a co byste si přál ve spolupráci prohloubit a rozšířit a čím Vám mohou být členové klubu nápomocní?

Naše vzájemná spolupráce je, myslím, dobrá, i když by asi mohla být ještě lepší. Zatím mám dojem, že ve vzájemné spolupráci dává muzeum více než dostává. Potřebovali bychom často odbornou pomoc klubu v dílčích otázkách, ale ta není vždy dost pohotová.

4. Nedávno proběhla tiskem zpráva, že bylo částečně obnoveno a otevřeno Lapidárium NM v PKOJF v Praze. Proto se ptáme, zda je v plánech stavební a finanční obnovy hradu počítáno se zřízením lapidária? V které části hradu bude, budou do něj převezeny i exponáty dočasně umístěné na Nové radnici a kdy bude otevřeno? Poslední katalog památek v lapidáriu vyšel před více než 50 lety od dr. Z.Drobné. Počítá se s novým vydáním katalogu? Nebyla by to oblast vhodná ke spolupráci s členy GHK?

Lapidárium nebude zatím zpřístupněno, nemáme pro to prostory. Zatím se diskutovalo o několika záměrech - na př. v souvislosti s plánovanou rekonstrukcí svatováclavské kaple, gotické stavby, která stávala kdysi na Dominikánském náměstí, dnešním náměstí Družby národů - ale všechny padly. Už před několika lety, když se začínalo se stavbou podchodu před nádražím, jsem se obrátil spolu s ředitelem Moravského muzea doc. Sejbalem osobně na primátora s návrhem, aby byly uvnitř podchodu za skleněnou stěnou vystaveny ve vhodném aranžmá staré náhrobky ze židovského hřbitova, který shodou okolností stával přibližně v místech nynějšího podchodu. Byla by to určitá obdoba pražské stanice Můstek a Brno by tak mělo zajímavou kulturní atrakci. Jde totiž o náhrobky, z nichž mnohé pocházejí ze 14. a 15. století. Nepořídili jsme však. Přišli jsme prý s tímto nápadem pozdě, o výtvarném řešení podchodu už by-

lo rozhodnuto. Přesto, po zhlédnutí současného stavu v podchodu si myslím, že by tam náhrobky bylo možné zakomponovat ještě dnes. Při troše dobré vůle, ovšem. Obdobně by se mohly sochy, kamenné prvky architektury a jiné předměty instalovat na jiných místech našeho města. Třeba i v interiérech nových nebo nově přestavěných budov.

A katalog? O jeho společném zpracování a pak i o jeho vydání můžeme jistě uvažovat.

5. Kdy jste se poprvé dostal do styku s heraldikou a genealogií a jak Vám tyto pomocné vědy pomáhají ve Vaší vědecké práci? Kdo Vás učil pomocné vědy na UJEP a domníváte se, že je dnes heraldika a genealogie na filosofických fakultách přednášena v dostatečném rozsahu?

Heraldika a genealogie mne zajímaly od útlého mládí, hlavně heraldika. Mým učitelem pomocných věd historických na filosofické fakultě v Brně byl profesor Šebánek, ale v jeho semináři se pěstovaly hlavně paleografie a diplomatika. Heraldice jsem se proto věnoval především v samostatném studiu. Do jaké míry je oběma disciplinám věnována na fakultách pozornost dnes, to nevím. V každém případě považuji heraldiku a genealogii za pomocné vědy neprávem trochu opomíjené a pro každého historika nutné a užitečné. U heraldiky chci navíc zdůraznit její význam pro výtvarnou a estatickou výchovu. Její pravidla jsou prověřena staletími užívání a jsou v nich vlastně kodifikovány estetické normy, které by měly být uplatňovány i při tvorbě moderních emblémů, firemních znaků, v reklamě a ve výtvarném umění vůbec. Kdyby se tvůrci z této oblasti blíže seznámili s pravidly tvorby erbů, mohlo se v mnoha případech zabránit nevkus, nevzhlednosti a někdy i kýči. I náš současný státní znak by patrně vypadal jinak.

6. Jste autorem velmi úspěšných knih "Anály ze Spálené ulice" a "Slunce nad Slavkovem". Jsou beznadějně rozebrány. Připravíte nová a rozšířená vydání těchto prací? Víme, že připravujete další knihu s názvem "Brněnský pitaval". Můžete stručně charakterizovat její obsah a kdy se objeví na pultech knihkupců? Jaké jsou Vaše další literární plány, napíšete knihu o dějinách hradu Špilberka?

Obě knihy jsou skutečně rozebrány, jak sám uvádíte. Jestli vyjdou vydání další, nezáleží na autorovi, ale na nakladatelství. V případě mé knihy o slavkovské bitvě mi už před časem slíbil ředitel nakladatelství Mladá fronta - bylo to při příležitosti předání nakladatelské ceny - že připraví vydání druhé. Zatím se však nic nestalo. Knihu s pracovním názvem Brněnský pitaval dokončuji pro nakladatelství Panorama. Jde o dvě desítky příběhů z dějin města Brna od středověku až po dvacáté století, o příběhy tragicky laděné, často s dramatickou zápletkou. Jsou to autentické události, třebaže někdy opředené pověstmi a legendami. Snažím se v nich jít až k historickému jádru události, zjistit, jak to skutečně bylo. A další plány, o těch bych raději nemluvil. Honí se mi hlavou spousta nápadů, mám posbíránu hromadu materiálu, ale chybí mi především čas ke psaní.

Pokud jde o Špilberk, máme v plánu práce výzkum dějin Špilberka jako dlouhodobý výzkumný úkol Muzea města Brna. Celý tým historiků, archeologů a uměnovědců zpracovává téma "Špilberk v historii, stavebním vývoji a umění". Nové poznatky přinesl archeologický a stavebně historický průzkum, který provádíme pro potřeby rekonstrukce, další poznatky získáváme studiem archivních fondů. Výsledkem této práce bude jednou kolektivní monografie, pro kterou už nyní hledáme nakladatele.

7. Po Vašem nástupu do MMB se úspěšně rozběhla po několik let stagnující ediční činnost muzea. Jaké má muzeum publikační plány a kde se dá zakoupit nový brněnský časopis Forum,

který muzeum začalo vydávat?

Naše muzeum se snaží vyplnit mezeru v ediční a publikační činnosti k dějinám Brna. Protože se nepodařilo obnovit starší zavedený sborník Brno v minulosti a dnes, rozhodli jsme se vydávat sborník vlastní s názvem Forum Brunense. Měl by vycházet každoročně. První číslo vyšlo v roce 1988, druhé je v tisku, třetí číslo připravujeme. Uvítáme i příspěvky členů klubu, pokud se budou vztahovat k Brnu a jeho historii. Kromě sborníku vydáváme katalogy ze sbírek muzea, k výstavám a pod. Letos jsme například vydali katalog celoživotního díla architekta Emila Králíka, práci našeho kolegy dr. Iloše Crhonka, která je vlastně první monografií o tomto brněnském architektovi. V tisku je katalog Brněnští perníkáři dr. Mileny Flodrové. Chystáme i malé monografie - např. o brněnských dělnických koloniích, soupis sochařských realizací a pamětních desek na území Brna a další.

8. Zajímáte se o své předky? Víte odkud pochází Váš rod? Pokoušel jste se o genealogické zpracování Vašeho rodu?

Na studium genealogie vlastní rodiny mi nikdy nezbyl čas a sotva ho asi najdu při všech svých plánech. Znáám svého zatím nejstaršího předka. Byl jím můj prapraděd Josef Uhlíř, narozený roku 1805, mistr kolář ze Sedlejova. Je pochován na hřbitově v Urbanově u Telče. Z tohoto kraje pochází náš rod, ale už od roku 1900, tedy skoro sto let, žijí Uhlířové v Brně.

Rozhovor připravil Vilém Walter

HLÍDKA HISTORICKÉ FALERISTIKY

230. výročí Vojenského řádu Marie Terezie.

Ivan Koláčný

K výročí založení Vojenského řádu Marie Terezie uspořádal GH klub v Brně ve spolupráci s Aktivem dobrovolných spolupracovníků oddělení nových dějin Moravského muzea v Brně několik vzpomínkových akcí věnovaných jednak kolínské bitvě samotné (přednáška, zájezd na bojiště, vydání pamětního tisku "Vzpomínka na Kolín 18.6.1757", Brno 1987), jednak historii nejvyššího rakouského vojenského řádu, založeného právě na paměť bitvy u Kolína r. 1757. Tomuto tématu se věnoval na členské schůzi GH klubu 16.6.1987 dr. Ivan Koláčný. Níže otištěný článek je resumé této přednášky.

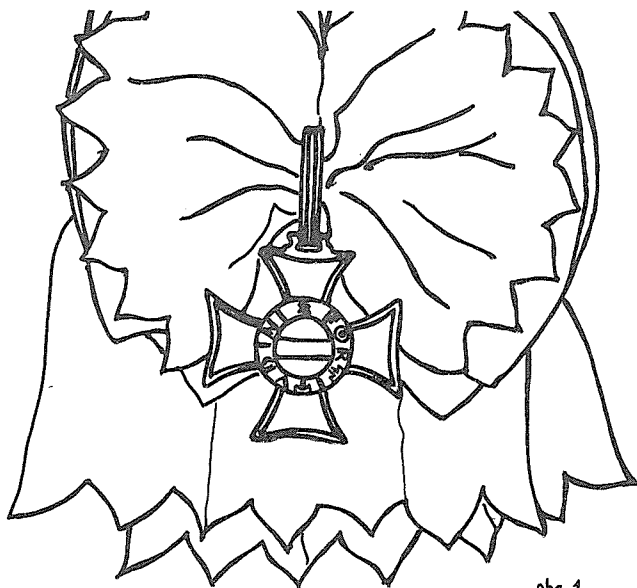
Rok 1740, kdy vstoupila v platnost pragmatická sankce a na rakouský trůn dosedla mladá panovnice Marie Terezie, byl počátkem vleklých diplomatických, ale zejména válečných sporů o četná území rozsáhlého imperia zesnulého Karla VI. Válečné dění se záhy přeneslo z okrajových oblastí až do centra monarchie. Vedle méně nebezpečných nepřátel, jakými bylo Bavorsko, Sasko či Francie, hrálo prim v těchto krvavých událostech Prusko, reprezentované svým panovníkem Bedřichem II.

Četné neúspěchy rakouské armády v počátečním období, z větší části zaviněné neschopností vrchního velení, měly za následek značné územní ztráty na severu a západě říše.

Určitý zvrat v tomto nepříznivém vývoji znamenala teprve známá bitva u Kolína dne 18. června 1757, kdy až dosud neporažená pruská armáda pod osobním velením krále utrpěla zdrcující porážku. Vavříny vítězství byly tehdy po právu připsány zejména FM Leopoldu hr. Daunovi. Radost nad prvním zcela jednoznačným vítězstvím nad nenáviděnými Prušáky vedla rakouskou

panovníci k založení Vojenského řádu Marie Terezie, řádu oceňujícího mimořádnou statečnost a velitelskou schopnost důstojníků rakouské armády. Byl to první řád, který na tehdejší dobu demokraticky odměňoval skutečné vojenské zásluhy bez ohledu na národnost, společenské postavení či náboženské vyznání.

Ve svém počátku byl řád rozdělen do dvou tříd - na velké a malé kříže (obr.1 a obr.2), lišící se navzájem jak velikostí,

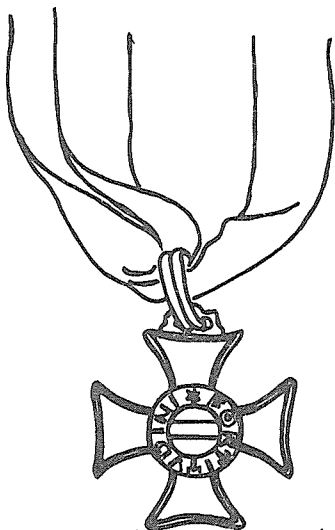


obr. 1

tak způsobem nošení na stejno-
kroji. Typologicky je řádový
odznak možno popsat jako bílý, zlatě rámovaný řecký tlapatý kříž s rameny vně prohnutými, zakončenými konkávním
prohnutím. Na střed kříže je
položen kruhový medailon
tvořený kruhovým terčem, nesoucím na červeném poli bí-

lé babenberské břevno rámovaným bílým mezikružím nesoucím řádové heslo *FORTITUDINI*. Heslo počíná a končí v horní části mezikruží, kde první a poslední písmeno hesla je odděleno malou hvězdičkou. Rubová strana medailonu nese v kruhovém středovém terči stylisované iniciály zakladatelky. Zelené mezikruží rámuující medailon je zdobeno vavřínovými ratolestmi. Horní rameno kříže je opatřeno třmenovým ouškem, jímž prochází průvlečný prstenec. Přibližné rozměry velkých křížů

činily 58 x 58 mm, malých křížů 30 x 30 mm. Červená řádová stuha s bílým středovým pruhem, nošená u velkých křížů ve formě šerpy přes pravé rameno k levému boku, byla široká 100 mm a v místě zavěšení kříže byla doplněna přeložením ve tvaru mašle. Malé kříže pak byly nošeny na průvlečné stuze o šířce 40 mm v knoflíkové dírce stejnokroje.



obr. 1

První promoce za kolínské vítězství se konala dne 7.března 1758. Velké kříže tehdy obdrželi FM Karel vévoda Lotrinský, FM Leopold hr. Daun, GdC František hr.Nádasdy a FML Ondřej hr. Hadik. Malých křížů bylo v první promoci uděleno 14. Ze známějších osobností byli vyznamenáni G. sv.p.Loudon, Fr.kn.Kinský, Ondřej hr.Poniatowski, J.L. hr.Starhemberg.

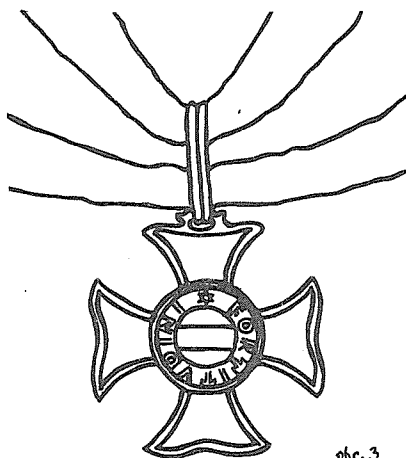
Za "Kolín" a další bitvy se ještě udělovalo ve II. a III. promoci (1.8. a 4.12.1758). Velký kříž si vysloužil FML Gideon sv.p. Loudon za přepadení pruského transportu u Domašova, dále FML František hr. Lacsy, FML Claudius sv.p. Sincere, FZM Karel vévoda Arenberg a FZM Ernest Marschall v. Biberstein. Malých křížů bylo ve II. a III. promoci uděleno celkem 34. Dones můžeme obdivovat jeden z nich, uložený ve sbírce Národního muzea v Praze, který nosil Emanuel Alexander sv.p. Francquet.

Dne 2.prosince 1758 pak byly zveřejněny řádové stanovy. Rozděleny byly v dlouhou řadu kapitol popisující jednak postavení řádu v existujícím, ale i budoucím systému všech řádů monarchie. Řád Marie Terezie je postaven na úroveň řádu Zlatého rouna a před všechny ostatní. Další kapitoly uvádějí

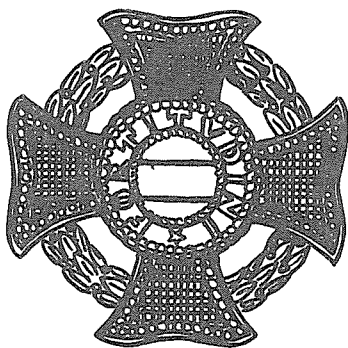
rozdělení na třídy, popis insignií a jejich nošení, pense spojené s udělením. Kapitola 11 popisuje přesně podmínky udělení, t.j. chrabřý čin, posouzení kapituly, návrh na příslušnou třídu, svědectví o činu od velícího důstojníka a pěti nižších důstojníků nebo 10 poddůstojníků a popis charakterových vlastností navrženého. Následuje ustanovení o udělení šlechtictví spolu s udělením velkého kříže (svob.pán) a kříže malého (rytíř). Kapitola 42 ukládá povinnost pozůstalým po zemřelém členovi řádu vrátit jeho insignie řádové kapitule. Bylo dovoleno soukromé zhotovení kopie udělené řádové insignie.

48. hlava podává výčet úředníků řádu: velmistrem je rakouský panovník, dalšími z úředníků jsou kancléř (prvním byl V.A.kn. Kounic), pokladník a grefiér. 50. kapitola stanov určuje za řádový den 15. říjen, den zasvěcený sv. Terezii, patronce řádu.

V roce 1765, kdy se spoluvládcem Marie Terezie stal její syn Josef II., byl řád rozšířen o komandérský stupeň a velký kříž řádu byl doplněn náprsní řádovou hvězdou (obr.3 a obr.4).



obr. 3



obr. 4

Komandérský kříž o rozměrech 42 x 42 mm byl nošen jako náhrdelní dekorace na stuze o šířce 50 mm. Hvězda velkého kříže, tvarově shodná s řádovým křížem, byla zhotovena ze stříbrného dracounu, ramena byla pošita stříbrnými penízkovými flitry. Vavřínový věnec umístěný mezi rameny kříže byl vyšit zeleně. Centrální medailon, identický s medailonem řádového odznaku, byl většinou kovový, krytý smaltem příslušných barev. Prvními komandéry řádu byli jmenováni FML Frant.hr. Kinský a FML Josef hr. Siskovics.

V prosinci roku 1777 zemřel v sousedním Bavorsku bezdětný kurfiřt Maxmilián Josef a Rakousko se rozhodlo ucházet se o část bezprizorního území. Výsledkem rakouského snažení byla válka o dědictví bavorské. Tentokrát si již rakouská armáda pod velením Loudona, Lacsyho a dalších vedle mnohem lépe, než v letech předešlých. Prusové, kteří se války opět zúčastnili a opět jako protivníci Rakouska, byli záhy vytlačeni z území habsburské monarchie. Z významných rakouských velitelů dekorovaných v této válce jmenujme alespoň FML D.hr. Wurmsera, který obdržel komandérský kříž. Následujících 10 let proběhlo v relativním míru a řády Marie Terezie byly udělovány zpětně za bavorskou válku.

V období let 1757 - 1787 je z hlediska udělení řádu nejštědřejší. Řádová kapitula zasedala celkem 35 krát a uděleno bylo celkem 226 řádů všech tříd.

Nové udělení řádu Marie Terezie je spjato až s válkou tureckou v roce 1788, kdy Rakousko jako spojenec carského Ruska podniklo tažení na Balkán (pod velením Loudonovým) a do Bukoviny a Moldavie (pod velením Lacsyho a Hadika, později i Loudona). Tato válka přinesla Rakousku řadu územních zisků - Spiš, Halič, Bukovinu a část Chorvatska. Z nových nositelů řádu se sluší jmenovat např. držitele velkých křížů FM Bedřicha vév. Sachsen-Coburg-Gotha a FM Karla hr. Pelegrini. Komandérský kříž získal mimo jiné FZM Karel kn. de Ligne, malý kříž z mnoha dalších obdržel plk. Jan kn. Liechtenstein. Sám FM Loudon za dobytí Bělehradu obdržel z rukou Josefa II. jeho řádovou

hvězdu s brilianty.

Velká francouzská revoluce a její mezinárodní válečné důsledky označované jako francouzské nebo koaliční války se nevyhnuly ani habsburské monarchii. Pochopitelně tomu tak bylo v provinciích nejblíže ležících Francii - v Nizozemí a Flandrech. Již v roce 1789 obdržel za flanderské bojiště brilianty zdobenou hvězdu velkého kříže řádu Josiasvévoda Koburský. Dalšími válečnými událostmi, které přinesly udělení řádu Marie Terezie, byly boje u Neervindenu a Aldhovenu, kdy velký kříž řádu obdržel GM Karel Ludvík arcivévoda rakouský, pozdější důstojný soupeř Napoleonův v řadě bitev. V roce 1793 získal malý kříž řádu pplk. František Josef kn. Dietrichstein, potomní kurátor brněnského ústavu šlechticů. V roce 1794 se boje přenesly na území dnešní Belgie. Zde za osobní přítomnosti císaře Františka II. byla svedena bitva u Cateau Cambresis, kde 8 anglických důstojníků švalberského pluku obdrželo zvláštní zlaté medaile s řetězy, a dodatečně v r. 1800 i malé kříže tereziánského řádu. Za akci u Vilier en Couche obdržel malý kříž řádu i plk. Karel kníže Schwarzenberg, pozdější vítěz od Lipska z r. 1813. Jeho malý kříž je dnes deponován na zámku Orlík.

O dva roky později, v roce 1796, kdy se boje rozhořely po celé střední Evropě, získává komandérský kříž řádu GM Jan kn. Liechtenstein. V tomtéž roce pod náporem vojsk generála Bonaparta ztrácí Rakousko část svých severoitalských provincií. Jako kompensaci těchto územních ztrát získávají později Istrii, Dalmácii a Benátsko. Na severu po potlačení povstání T. Kosciuszka ruskými vojsky získává Rakousko část Haliče s Krakovem. Vývoj situace na severoitalském válčišti však nebyl zcela jednoznačnou záležitostí francouzské armády - např. v r. 1799 utrpěli u Stokachu porážku od Rakušanů, v Itálii pak porážku od ruského expedičního sboru generalissima Suvorova. Za italské vítězství obdrželi velké kříže řádu první cizinci - velkokníže Konstantin Pavlovič (mladší

bratr cara Alexandra I.) a generalissimus Alexandr hr. Suvorov-Rimnikski, kníže Italský. Tentýž den obdržel komandérský kříž genpor. Petr kn.Bagration, dekorováno bylo dalších 7 ruských důstojníků.

Již o rok později však porážejí Francouzi rakouskou armádu u Marenga. Přechodný klid zbraní přinesl Lunévillský mír uzavřený r.1801. Pro Rakousko znamenal ztrátu Toskánska a Modeny. Z tohoto období jako významné nositele řádu Marie Terezie je třeba uvést FML Jana kn. Liechtensteina, který v roce 1801 získává velký kříž řádu (jeho dracounová hvězda zdobí tělesné pozůstatky maršálovy, uložené v rodinné hrobce Liechtensteinů ve Vranově u Brna). Malým křížem byl např. dekorován Ferdinand Karel Josef d'Este, FML, jehož kříž je dnes uložen na Konopišti, nebo plk. Josef hr. Radecký.

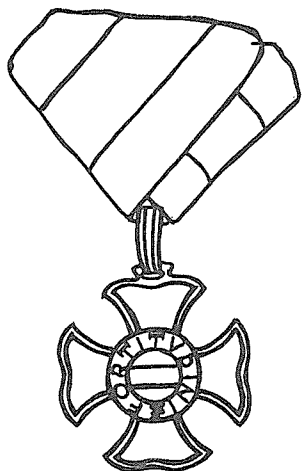
Třetí koaliční válka v letech 1805-1807 se z větší části opět odehrávala na území střední Evropy. Pro Rakousko byla zatížena jen pasívy: kapitulace u Ulmu, obsazení Vídně, katastrofální porážka u Slavkova, v důsledku Prešpurského míru ztráta Istrie, Benátska, Dalmácie a části Tyrol. Řád Marie Terezie se však tenkrát uděloval i za prohrané bitvy a války - podstatné tehdy bylo prokázané hrdinství a zásluhy velitelského druhu. Velký kříž řádu v roce 1806 obdržel generál M.I.Goleniščev-Kutuzov, komandérský kříž Karel kn.Schwarzenberg, FML.

Že uzavřený mír oné doby byl rázu velmi pomíjivého, svědčí fakt, že již v roce 1809 vzplanuly boje nové. Velitel rakouské armády, FM arcivév.Karel Ludvík střídal vítězství (Aspern) s prohrami (Bavorsko,Wagram), takže další uzavřený mír, tentokrát zvaný Schönburgský, byl pro Rakousko další hořkou pilulkou. I toto období má svoje významné nositele řádu. Velký kříž obdržel GdK arcivév. Jan - obránce Tyrol, komandérský kříž FML Josef hr. Radecký nebo GM Alois kn.Liechtenstein, malé kříže pplk. Jan sv.p.Paumgarten, jehož řádová dekorace je dnes uložena ve Vojenském historickém muzeu v Praze.

Vzájemné nepřátelství mezi Rakouskem a Francií přerušil na přechodnou dobu sňatek dcery císaře Františka II. Marie Luisy s císařem Napoleonem. Obě monarchie se staly dokonce spojenci - se strany Rakouska více než vlažnými. Důkazem byla např. vyčkávací taktika rakouského sboru pod Karlem kn. Schwarzenbergem při Napoleonově tažení do Ruska v r. 1812. Zatímco francouzská armáda dobyla Moskvu, Rakušané nerozhodně přešlapovali na březích Styru a již v následujícím roce 1813 přecházejí na stranu protinapoleonské koalice. Karel kn. Schwarzenberg se na čas stává vrchním velitelem spojeneckých armád a spolu se svým náčelníkem štábu Josefem hr. Radeckým se zasloužil o vítězství nad Napoleonem u Grossberenu a Kulmu v srpnu 1813, v říjnu pak ve známé bitvě národů u Lipska.

V roce 1814 vstupují spojenci do Paříže, 18. června 1815 pak bitva u Waterloo učinila definitivní konec krvavých předchozích 20 let. Dvacet let utrpení a válek, přerušovaných jen efemerními míry, dávalo naději, že vítězové budou náležitě odměněni. Avšak řády Marie Terezie se začalo poněkud šetřit. Velké kříže obdrželi vedle FM Karla kn. Schwarzenberga vrchní velitelé spojenců polní maršálové Blücher, Wellington, Bedřich vév. z Yorku. Komandérské kříže získali z řad Rakušanů např. FML Adam hr. Neipperg a FML Jan hr. Nostitz, z cizinců Kleist, Gneisenau, Bülow a Miloradovič, malé kříže obdrželi z domácích GM E. hr. Haugwitz, GM Fr. hr. Desfours nebo plk. Alfréd kn. Windischgrätz, z cizinců např. gen. jezdeckta Petr kn. Volkonskij.

Po roce 1816 dochází k menším změnám v provedení řádových odznaků. Řádový kříž je na konci ramen ukončen typickou vlnovkou (obr. 5), heslo FORTITUDINI je pootočeno o 180°, tzn. dělicí hvězdička je umístěna v dolní části mezikruží. Řádový kříž nynějšího typu je od této doby nazýván křížem tereziánským, zatímco původní typ řádového kříže přejímá za vlastní v roce 1809 založený řád Leopoldův a do budoucna ne- se označení kříž leopoldský. Způsob nošení jednotlivých řádových odznaků řádu Marie Terezie zůstal nezměněn. Proti



obr. 5

běžným zvyklostem doby nebyl. Vojenský řád Marie Terezie nikdy doplněn řádovým krojem. Stanovy připouštěly pouze nošení na stejnokroji, u civilních osob na příslušném společenském oděvu. Teprve od roku 1840 byly malé kříže nošeny na typickém trojúhelníku, do té doby stále na stuze průvlečné v knoflíkové dírce.

Po letech dlouhých válek nastalo období relativního klidu a míru, řád Marie Terezie v onom mírovém období byl udělen, resp. jeho povýšení bylo učiněno u FM arcivév. Karla Ludvíka. K 50.

výročí udělení velkého kříže řádu mu byla r. 1843 předána brilianty zdobená řádová hvězda. Vídeňský kongres a mírová jednání přinesla Rakousku území ztracená v předchozích válkách, takže další válečné události, při nichž byl řád Marie Terezie opět udělován, probíhaly velmi často na místech, kde se bojovalo nedávno - v severní Itálii. To však již bezprostředně souvisí s událostmi roku 1848.

Revoluční vlna roku 1848, mající svůj počátek ve Francii, proběhla takřka všemi evropskými státy a spolu s nadějí na spravedlivější sociální uspořádání zvedla i vlnu nacionálně laděného citění. V habsburské monarchii proběhla nejsilněji v Uhrách a severní Itálii, nevyhnula se však ani Vídni či Praze. Charakteru pravidelné války však události nabyly nejprve v Itálii, kde pod ideovým vedením Garibaldiho se projeví první konkrétní snahy o sjednocení rozdrobené Itálie včetně severních provincií pod rakouskou nadvládou. Na seвероitalském bojišti si díky bezchybné taktice i strategii

vysloužil velký kříž řádu Marie Terezie FM Josef hr. Radecký (obdržel osobní řád Loudonův), malé kříže získali např. FML Josef sv.p. Hess, plk. Ludvík v. Benedek nebo plk. Karel sv.p. Kopal. Posledně jmenovaný obdržel malý kříž in memoriam za bitvu u Santa Lucie. Dnes je tento kříž deponován v soukromé sbírce.

Při potlačování uherského ozbrojeného povstání (za více než vydatné pomoci ruského armádního sboru gen. Paskieviče) obdrželi velký kříž řádu kníže Paskievič, FM Alfréd kn. Windischgrätz (za potlačení pražského a budapeštského povstání), kříže komandérské FZM Julius sv.p. Haynau a FZM Josef sv.p. Jelačić, malé kříže např. FML Fr. hr. Šlik (za bitvu u Košic), nebo FML Edmund kn. Schwarzenberg. Šlikův kříž zavěšený na portepé osobní šavle je uložen ve Vojenském historickém muzeu v Praze, Schwarzenbergův exemplář na Orlíku. Z držení Windischgrätzova se zachovala pouze miniatura hvězdy. I ta je součástí fondů VHM v Praze.

O deset let později v roce 1858 vypukly na italském bojišti nové srážky. V souvislosti s úsilím o sjednocení Itálie spojená sardinská a francouzská vojska zahájila boje v Rakousku obsazeném Piemontsku. Za nejznámější bitvu u Solferina obdržel komandérský kříž řádu FML Ludvík sv.p. Benedek, kříž malý např. GM Ant. sv.p. Dobřenský.

O územní zisky se však nesnažilo jen Rakousko. V roce 1864 královské Prusko vyhlásilo válku Dánsku. Předmětem konfliktu byla oblast Šlesvicka-Holštýnska, na kterou si Prusko činilo nárok. Ačkoliv se této války zúčastnil i rakouský námořní kontingent, nebyl za tuto vítěznou kampaň nikomu z rakouských bojovníků řád Marie Terezie udělen.

Již dva roky na to se z bývalých spojenců stali nepřátelé. Rakouská snaha o udržení Benátska přiměla Itálii k připojení této části Apeninského poloostrova silou. Většina rakouských sil byla koncentrována v Itálii, toho pohotově využilo Prusko k napadení Rakouska. Válka r. 1866 byla pro Rakousko zcela nevhodně vedena na dvou frontách - italské a

a české (proti pruským vojskům). Ačkoliv vývoj válečné situace na jižní frontě hovořil jednoznačně ve prospěch Rakouska (pozemní bitva u Custozzy a námořní u Visu), prohra u Hradce Králové a rychlý postup Prusů přes Moravu k Vídni vedly k urychlenému uzavření míru. Vedle ztráty vedoucího postavení v německém spolu stála neúspěšná prusko-rakouská válka Rakousko i území vydobytá na italské frontě. Odstoupení Benátska bylo i jednou z mírových podmínek Pruska. A tak celý válečný rok 1866 byl odměněn řády Marie Terezie jen za italskou frontu. Velký kříž řádu obdržel FM arcivévoda Albrecht, komandérský kříž viceadmirál Vilém v. Tegethoff, malými kříži byli dekorováni např. kontradmirál Ant. v. Pe-tz nebo kpt.řad.lodi Max. sv.p. Daudlebský v. Sterneck.

Až do první světové války podniklo Rakousko-Uhersko jedinou vojenskou akci, a to anexi Bosny a Hercegoviny v r. 1878. Tento danajský dar berlínského kongresu byl územním ziskem přinejmenším problematickým. Byl zdrojem trvalých nepokojů na jihu monarchie, odkud pak v osudném létě 1914 zazněly i tragické sarajevské výstřely. Za úspěšné vojenské obsazení balkánského území v r. 1878 byl udělen komandérský kříž řádu FZM Josefu sv.p. Filipovičovi, malé kříže obdrželi kromě dalších plk. Jindřich sv.p.v. Pittel a FML Štěpán sv.p. Jovanovič.

Z popudu korunního prince Rudolfa, protektora Vojenského muzea ve Vídni, byl zřízen pietní depositář navracených odznaků řádu Marie Terezie. Z období od r. 1763 do uvedeného data bylo takto uloženo 7 křížů velkých, 37 komandérských a 289 malých.

V roce 1895 byla provedena úprava stanov ve smyslu udílení stavu sv.pána, resp. barona pro všechny nositele řádu bez ohledu na stupeň udělení. V minulosti většina nositelů tento stupeň šlechtictví získala tak jako tak, právní nárok vyplývající ze stanov však do té doby neexistoval. Od roku 1878 až do první světové války řádová kapitula nezasedala, takže po 36 následujících let nebyl promován řádný nový řá-

dový rytíř. Když tedy vypukla první světová válka, žili všeho všudy jen 3 řádoví rytíři: císař František Josef I. - velmistr řádu a dva cizinci, Alfons hr. z Caserty, syn posledního neapolského krále (řád obdržel 24.1.1861 - malý kříž) a Arnošt August vév.z Cumberlandu, syn posledního hannoverského krále (řád mu byl udělen 3.7.1866 - malý kříž).

První světová válka v letech 1914-18 přes veškerou svoji obłudnost v počtu obětí i zúčastněných států, odměnila vojenskou statečnost rakousko-uherských vojáků velmi skromně. Řád Marie Terezie byl za celé válečné události udělen jen 131 osobě a to včetně spojenců. Z tohoto počtu udělil císař jako řádový velmistr všech 11 velkých křížů a 4 kříže komandérské (udělení velkých křížů hlavám spojeneckých států bylo již záležitostí výhradně zdvořilostní a bylo de facto v rozporu se stanovami řádu). Řádová kapitula udělila podle stanov 6 křížů komandérských a 110 křížů malých.

První válečná řádová promoce se konala dne 27.8.1914 (prvním válečným nositelem řádu se stal Vilém II., německý císař a král pruský), poslední pak 2.10.1918.

Po nástupu císaře Karla na habsburský trůn došlo i k malé změně, týkající se řádu Marie Terezie. Od r. 1917 byly malé kříže udělovány opět na průvlečných stuhách a tvar řádového kříže se velmi přiblížil původním exemplářům z let 1757 - 1816.

V létech 1921 - 1931, tedy již v letech mírových, proběhlo v tichosti 14 řádových promocí, kdy byla dodatečně odměňována statečnost z válečných let.

Za bojové akce v letech 1914-18 byly velké kříže řádu uděleny habsburským arcivévodům Karlovi (poslednímu císaři rakouskému), Bedřichovi a Evženovi (velmistru řádu Německých rytířů) a jedinému skutečnému výkonnému veliteli FM Josefu Conradovi sv.p. Hetzendorf. Z významných nositelů komandérského kříže jmenujme FM Eduarda sv.p. Böhm-Ermolicho, žijícího až do své smrti 9.12.1941 v Opavě, či genplk. Aloise kn.Schönburg-Hartenstein, vlastního mimo jiné i

zámek v Brně-Řečkovících.

Ze 110 nositelů malých křížů žilo na území předmnichovské ČSR celkem 13 osob, většinou čsl. občanů německé národnosti. Byli to: GdI Jiří Scharicz v.Rény, genplk. Václav sv.p. Wurm, hauptm. Bedřich sv.p.Tischer, GM František Schöbl, hptm.Vilém rytíř Cavallar v.Grabensprung, hptm.Jan v. Fousek, škpt.Theodor v.Wanke, plk.Josef Baumann v.Koryto, hptm. Bedřich v.Krömer, por.řad.lodí Rudolf v.Singule, hptm. Gottlieb v.Vojáček, mjr.Konstantin v.Valentini a FML Antonín šl.Goldbach v.Sulitaborn.

Titulární království uherské - Maďarsko, vzniklé po pádu rakouské monarchie, přijalo od r. 1931 (tedy po poslední řádné řádové promoci) do svého systému vyznamenání beze změn i řád Marie Terezie. Řádovým velmistrem se prohlásil úředující regent Miklós sv.p. Horthy v.Nagybanya, bývalý rakousko-uherský viceadmirál a nositel malého kříže řádu z roku 1921. Stejně jako v předchozím období plnil Vojenský řád Marie Terezie úlohu nejvyššího řádu za vojenskou statečnost. Do maďarské kapitulace v dubnu 1945 byl však uherskou kapitulou udělen jen jedenkrát a to 28.1.1944, kdy jej obdržel velitel 9. lehké honvédské divize GM Vítěz Kornel Oszlányi.

Nejdéle žijícím právoplatným rakousko-uherským rytířem Vojenského řádu Marie Terezie byl námořní pilot, por. řad. lodí Gottfried sv.p. Banfield(nar.6.2.1890, malý kříž řádu obdržel 17.8.1917, zemřel 23.9.1986 v Terstu). Smrtí posledního řádového rytíře se uzavírá i významná kapitola faleristiky. Řád na roveň postavený svým protějškům, jakými byli francouzský řád sv.Ludvíka, pruský řád Pour Le Merite, saský řád sv. Jindřicha, polský řád Virtuti militari či ruský řád sv.Jiří se za 161 let své existence stal světově uznávaným pojmem. Nebereme-li v úvahu uherskou epizodu, přijal Vojenský řád Marie Terezie do svého středu za celou dobu existence 1240 osob, z toho 61 nositelů velkého kříže, 140 komandérů a 1039 nositelů křížů malých.

Vojenské muzeum ve Vídni vlastní v současnosti 378 řádových křížů všech stupňů a 14 hvězd. Četné odznaky jsou dnes pravděpodobně uloženy v dalších muzeích nejrozličnějších států. Mnohé dekorace zdobí i soukromé faleristické sbírky na celém světě, takže v rukou pozůstalých dnes zůstalo již jen velmi málo těchto krásných a vzácných památek na chrabré činy předků.

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Nad dvěma schwarzenberskými almanachy.

(Schwarzenbergischer Almanach 1973/XXXV., Murau/STMK, s. 492,
Schwarzenbergischer Almanach 1980/XXXVI., Murau/STMK, s. 526)

Otvíráme-li tyto almanachy, vždy v nich především hledáme příspěvky mající vztah k českým zemím. Je to pochopitelné, protože rod měl k našemu regionu historicko-ekonomické vztahy a přestože již přes půl století neovlivňuje žádným způsobem dění v naší vlasti, zůstávají tu některé skutečnosti, které mohou doplnit naše vlastivědné reálie. Z tohoto hlediska je třeba posuzovat obsah almanachů, který osciluje mezi zaměřením historiografickým a přírodovědným.

V almanachu z r. 1973 nás může zaujmout příspěvek nám známého, dnes již zesnulého historika Karla Schwarzenberga "Vor 300 Jahren", připomínající období 1671 - 1674, kdy rod byl uveden mezi říšská knížata. V hutném článku autor tuto příležitost využívá především k úvahám o vývoji a významu šlechtických titulů a z toho vyplývajícího postavení již od raného středověku. Jde spíše o interesentní historickou essay, jehož cena je především autorových literárních schopností a historických zkušeností. Historickou náplň mají i další příspěvky almanachu, ale již se našeho území nedotýkají (otázky vztahu hansovních měst ke Katolické lize v období třicetileté války a o moru v údolí Mury v r. 1715).

Almanach z r. 1980 je na bohemika bohatší. Opět ho uvádí studie K. Schwarzenberga a opět se dotýká rodových záležitostí. Tentokrát si všímá veršované právní knihy svého předka Johanna (1463 - 1528) a uvádí ji do souvislostí dobových. Bohemikální prvky v této práci sice nejsou, pro právní myšlení středověku jde však o práci ilustrativní s

bohatou citací veršů. Bohemikem, který lze doporučit zájemcům o literární historii, je práce prof. Ed. Eisenmeiera týkající se spisovatele Adalberta Stiftera (1805 - 1868), šumavského rodáka, a jeho vztahu ke Schwarzenbergům. Jde více o studii biografickou než literární. Myslivecké bratrstvo sv. Eustacha z Hluboké n. Vltavou je námětem práce M. Schwarze. Po úvodu týkajícím se lovu a myslivosti na panství Hluboká, se autor soustředil na vývoj lesnických funkcí na panství a upozorňuje na Neues Matricular-Buch z r. 1710, kde se uvádí v život myslivecké bratrstvo již dříve založené v r. 1692. V úvodu této imatrikulační knihy, dnes uložené v krumlovském archivu (vedené do r. 1753) vyplývá, že šlo především o charitativní sdružení k materiální a duchovní podpoře pozůstalých po členech bratrstva. Tato situace trvala až do 19. století, kdy sdružení dostávalo čím dál tím více dobový spolkový charakter a přetrvalo i po r. 1918 jako spolek zaměstnanců schwarzenberského panství. Za okupace byl spolek jako národnostně utrakvistický nejdříve nacionalizován, ale na nátlak nacistů v r. 1942 zcela likvidován. Upozorňuji na tento příspěvek podrobněji proto, že se i v české současné publicistice tento spolek jako významný pro jižní Čechy uvádí.

Třetí příspěvek se taktéž týká lesnictví a to vlivem českého lesnictví na hospodaření s lesy v Alpách v 18. a 19. století (autor Friedrich Zecha). Jde o práci, kterou mohou ocenit specialisté zabývající se historií českého lesnictví. Oba recenzované almanachy jsou vždy doplněny rodovým schematismem, přehledem majetku a jeho správy v Rakousku a soupisem bývalých zaměstnanců.

Na závěr uvádím přehled obsahů všech poválečných schwarzenberských almanachů. I když jsou tyto sborníky obtížně dostupné, obsahují jak vidět řadu příspěvků jak k samotnému rodu tak především k jihočeskému regionu nebo k dějinám čs. lesnictví. Jako takové mohou mnohé doplnit.

Hráý

Přehled obsahu Schwarzenberských almanachů od r. 1950:

1950:

Dr.Franz Blaschko: Die Ahnenreihe.

Ing.Dr.Stefan Duschek: Versuch einer Wirtschaftsgeschichte der
Schwarzenberg'schen Forste.

Dr.Franz Blaschko: Die böhmischen Besitzungen.

Dr.Franz Blaschko: Die Besitzungen der Sekundogenitur.

1953:

Felix Prinz zu Schwarzenberg: Briefe aus dem Felde (1914-1918).

Dr.Franz Blaschko: Das Züricher Bürgerrecht der Schwarzenberge.

Ing.Dr.Stefan Duschek: Aufforstungen in Böhmerwald.

Dipl.-Ing. Franz Mayerl: Die Entwicklung des Bringungswesens
auf der Herrschaft Murau.

Dr.Alfred Riesenecker: Die Fürst zu Schwarzenberg'sche Siedlungs-
stiftung.

1956:

Dr.Karl Fürst zu Schwarzenberg: Das Wappen der Fürsten zu
Schwarzenberg.

Dr. Ferdinand Andraschko: Der fränkische Kreis zu Beginn des
dritten Raubkrieges 1688/89.

Dipl.-Ing.Friedrich Lecha: Der Waldbau auf dem Schwarzenbergi-
schen Forstgut Murau.

Dr.Trude Aldrian: Die Fresken des Maskensaales im Schwarzen-
bergischen Schloß Krummau a.d.Moldau.

1959:

Dr.Heinrich Prinz zu Schwarzenberg: Die Ahnenreihe von Prin-
zessin Elisabeth zu Schwarzenberg.

Dr.Karl Fürst zu Schwarzenberg: Schwarzenbergische Fahnen und
Farben.

Dipl.-Ing.Dr. Franz Mayerl: Die Tanne im oberen Murtal.

Dr. Ferdinand Andraschko: Schloß Schwarzenberg im Wandel der
Zeiten.

Dr.Karl Fürst zu Schwarzenberg: Die Schlösser der Sekundoge-
nitur.

1962:

Dipl.-Ing. Wilhelm Pietsch: Die Jagd auf der Domäne Murau.

Dr. Karl Fürst zu Schwarzenberg: Schwarzenbergisches Ortsnamenbuch.

Dr. Alfred Riesenecker: Die sozialen Einrichtungen für Das Palais Schwarzenberg in Wien.

1968:

P. Paulus Ziegler, OSB: Zum Gedenken an Prinz Heinrich Schwarzenberg.

Dipl.-Kfm. Dr. Fritz Brodschild: Der Eisenbergbau auf der Herrschaft Murau.

Horst Nather: Die Waldwirtschaft im Gebiet von Murau.

Dr. Karl Fürst zu Schwarzenberg: Andeacht auf Schwarzenbergischen Herrschaften.

Dr. Karl Fürst zu Schwarzenberg: Judengemeinden Schwarzenbergischer Herrschaften.

Dipl.-Ing. Dr. Peter Freiherr Handel-Mazzetti: S.M.S. "Schwarzenberg".

1973:

Dr. Karl Fürst zu Schwarzenberg: Vor 300 Jahren (Erhebung in den Fürstenstand).

Dipl.-Ing. Dr. Wilhelm Pietsch: Die Einforstung.

Dipl.-Ing. Dr. Peter Freiherr Handel-Mazzetti: Die Schwarzenberg-Eggenberg schen Denkschriften an Kaiser Ferdinand II. (1625).

Mag. Dr. Monika Taferner: Das Pestjahr 1715 im oberen Murtal.

1980:

Dr. Karl Fürst zu Schwarzenberg: Aus dem Werk Johannes des Starken und der Streitschrift Christophs von Schwarzenberg.

Prof. Dr. Eduard Eisenmeier: Adalbert Stifter als Mensch und Künstler im literarischen Bereich des Fürstenhauses Schwarzenberg.

Dipl.-Ing. Mili Schwarz: Die St.-Eustachius-Jägerbruderschaft in Frauenberg an der Moldau.

Dipl.-Ing. Friedrich Zecha: Einfluß der böhmischen Forstwirtschaft auf die Waldbewirtschaftung in den Alpen im 18. und 19. Jahrhundert.

Prof. Erich Hable und Ilse Präsent: Die Vögel des Bezirkes Murau.

1985:

Dipl.-Ing. Mili Schwarz: 200 Jahre Schwarzenbergischer Almanach.

Dipl.-Ing. Mili Schwarz: Berühmte Schwarzenbergische Forstleute.

Dipl.-Ing. Friedrich Zecha: Besondere Bäume auf dem Schwarzenbergischen Herrschatsbesitz.

Wolfgang Wieland: Anna Neumanin von Wasserleonburg, die Herrin von Murau.

Erich Hable und Ilse Präsent: Seltene oder besonders interessante Pflanzen im Bezirk Murau.

Dipl.-Ing. Dr. Hans Jörg Köstler: Die Schwarzenbergische Hammerwerk in Niederwölz und seine Beziehung zur Montan-Lehranstalt in Vordernberg.

Walter v. Hueck:

GENEALOGISCHES HANDBUCH DES ADELS. ADELIGE HÄUSER A, BAND XVIII. (Genealogická příručka šlechty. Šlechtické rody A, sv.18). Limburg a.d.Lahn, Starke-Verlag 1985, 616 s., rec.: Adler 14(28) , 1986, č.2, s.54 (Barchetti).

Další svazek příručky věnující se starým šlechtickým rodům, které nebyly povýšeny do panského nebo vyššího stavu. Vyobrazení erbů, literatura.

J.V.

Hermann Fillitz:

TRESORS DE LA TOISON D'OR. Výstavní katalog "Europalia 87 Österreich", vydáno Crédit Communal Bruxelles, Belgique 1987, 204 stran.

V rámci výstav rakouského umění a kultury "Europalia 87 Österreich" konaných v druhé polovině roku 1987 v některých belgických městech, se uskutečnila ve dnech 16. září až 16. prosince 1987 v Bruselském Palais des Beaux-Arts stěžej-ní z těchto výstav pod názvem Tresors de la Toison d'Or - Poklady Zlatého rouna.

Přepychový katalog vydaný ve francouzské a holandské mu-taci v redakci hlavního ředitele Umělecko-historického muzea ve Vídni Prof.Dr.Hermanna Fillitze zpracoval krom jmenované-ho kolektiv autorů Christiana Beaufort-Spontin, Martiny Pip-pal a Karla Schütze. Má formát A 4, kde všech 74 výstavních položek je celostránkově vyobrazeno v kvalitních barevných reprodukcích na křídě, podrobně komentovaných textem. Měkké desky reprodukují na červeném lesklém podkladu velkou barev-nou zvětšeninu Zlatého rouna-závěsku z kolany heroldského krále zvané Potence. Katalog s předmluvou od současného su-veréna rakouské větve řádu Zlatého rouna a úvodní historickou částí od Prof.Fillitze doplněnou v textu 13 černobílými a barevnými snímky různých památek vztahujících se k řádu, ale mimo rámeček výstavy, je vlastními exponáty rozdělen do tří kapitol: suveréni řádu, řádové kapitoly - ceremoniel a ko-nečně pokladnice řádu a její insignie.

Z pozoruhodných exponátů výstavy vyobrazených v katalo-gu, převážně veliké umělecké a historické ceny shromážděné z různých evropských muzeí, galerií i soukromých sbírek, pře-devším však z vídeňské světské dvorní klenotnice a také za-půjčené z vlastního majetku řádu, jmenujeme části věnované suverénům, například portréty burgundských vévodů Filipa Dobrého a Karla Smělého, podobiznu císaře Maxmiliána I. od Ambrogia de Predis a jinou, připisovanou Bernardu Strigelovi;

Na obou je panovník s řádovou kolanou, dětské brnění - kyrys krále Filipa Krásného Habsburského, na kterém je vyryta řádová kolana, dále portrét téhož kastilského krále a suveréna řádu, Seiseneggerův slavný portrét císaře Karla V. se psem, datovaný 1532 a chovaný v současné době v galerii Umělecko-historického muzea ve Vídni, Velasquezův portrét Filipa IV. Španělského z téže galerie, zajímavý portrét španělského krále a posledního ze starší linie Habsburků Karla II. v mladém věku a v ornátu Zlatého rouna, který má neobvyklý atypický vzorek zlatého vyšíí svatojakubskými mušlemi a stylisovanými provazci na plášti. Obraz je z rodové harra-chovské galerie na zámku Rohrau v Rakousku a autorem byl kol roku 1677 španělský dvorní malíř Juan Carreno de Miranda. V této části katalogu jsou i portréty římsko-německého císaře Karla VI. od vídeňského dvorního malíře J.G.Auerbacha a rakouských císařů Františka I., Ferdinanda Dobrotivého a Františka Josefa I., kteří jsou všichni zpodobněni v řádových krojích.

V části věnované řádovým kapitolám a ceremoniím jsou ukázky pozoruhodných iluminovaných rukopisů stanov a erbovníků řádu s portrétními miniaturami suverénů a řádových zasedání. Tyto cenné ukázky knižní miniatury vlámské provenience jsou převážně z 15. a 16. století. Zajímavý je rovněž originál bully papeže Lva X. z roku 1516 týkající se privilegií řádových rytířů a zvýšení jejich počtu na 50 osob. Pouoruhodná jsou vyobrazení řádových promocií ve formě olejových obrazů, akvarelů, mědirytin nebo později v litografii. Například akvarelový svitek s výjevy z promoce císaře Rudolfa II. na rytíře Zlatého rouna, konané na Pražském hradě roku 1585. Nevšední je rozměrné plátno představující průvod šesti řádových rytířů a jednoho jejich úředníka v krojích Zlatého rouna na koních před vchodem do vévodského paláce v Bruselu, jedoucích do chrámu na řádovém bohoslužby a to v doprovodu stráží a mnoha ostatních šlechticů i služebníků.

Obraz v typickém způsobu vlámské žánrové scény s bohatou pouliční figurální stafáží spadá datací do druhé poloviny 17. století a pro historii řádu tohoto období je ikonograficky cenný, neboť úpadek řádového života za suverenity Karla II. Španělského přináší vcelku jen ojedinělé doklady s podobnou tematikou se vztahem k řádu, nehledě již na fakt, že podobizny řádových rytířů v ornátech a na koních jsou zřídka. Čtyři z těchto zobrazených rytířů jsou identifikovatelní jako knížata de Ligne, Chimay, Rubempré a vévoda z Arenbergu. Autorem malby, která je majetkem královské obrazárny Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique v Bruselu, v současné době zapůjčené belgickému velvyslanectví v Madridu, je François Ducha-tel. Podobná slavnostní kavalkáda rytířů v ornátech na koních v den řádového svátku roku 1712 ve Vídni, je na mědirytu Johanna Adama Delsenbacha. Pěknou ukázkou je řada šesti erbů zemřelých řádových rytířů malovaných na dřevěných tabulích z katedrály svatého Bavona v belgickém Gentu. Pochází z doby konání tamní řádové kapitoly roku 1559. Takovéto erby se zavěšovaly na stěny chrámové lodi a jsou skvostným příkladem rozvinuté heraldiky té doby. Bez zajímavosti není ani tabard herolda za vlády generálního guvernéra španělského Nizozemí arcivévody Albrechta mezi lety 1598 - 1621 z gentského muzea, který má trochu odlišné uspořádání polí vyšítego erbu, než byla tehdy běžná znaková forma u španělských suverénů, dále dva originály řádových ornátů pro rytíře, z nichž menší dětský (pro korunni prince nebo arcivévody) je z roku 1755. Tapiserie se znakem rytíře Zlatého rouna Adriena de Croy-Roeulx ze 16. století je z muzea v Tournai.

Katalog také ukazuje i novější tiskoviny týkající se řádu: ukázka ze vzácného díla barona Reiffenberga "Histoire de l'Ordre de la Toison d'Or" vyšlém v Bruselu 1830 a ukázka vazby publikace "Liste nominale" vydané řádovou kanceláží ve Vídni roku 1955, která obsahuje seznam všech nositelů Zlatého rouna od doby založení krom španělské bourbonské

větvě. Touto publikací jsou vybavováni současní rytíři rakouského Zlatého rouna.

V kapitole poklady řádu a jeho insignie je to především snímek detailu přední části nepochybně hlavního exponátu výstavy, kterým byla proslulá zlatá kolana heroldského krále Zlatého rouna (Roi d'armes, dit Toison d'Or) zvaná Potence, s 52 vyjímatelnými štítky se znaky suveréna a rytířů řádu, pocházející z vídeňské světské klenotnice, která dosud mimo tuto klenotnici nebyla nikde vystavována. Z téže klenotnice pochází i zlatý stolní kříž zdobený drahokamy a perlami, používaný pro přísahu rytířů, jehož zhotovení spadá do první poloviny 15. století, i spona k plášti řádového duchovního, zdobená smaltovaným erbem a kolanou suveréna Filipa Krásného, krále Kastilského z doby kolem roku 1500. Náhrdelní dekorace pro heroldského krále zvaná Email, na červené stuze, svým původem z doby Filipa II. Španělského, originál kolany řádu ze začátku 18. století nošená císařem Karlem VI. (+ 1740) a v současné době arcivévodou Karlem Salvátorem jsou stejně jako krátká, tak zvaná dětská kolana korunního prince z 18. století, s kuličkami růžence střídajících články, pro které je zvaná "Collier du Rosaire", majetkem řádu, podobně jako náhrdelní odznak Zlatého rouna na stuze, běžný typ první poloviny minulého století, který roku 1830 obdržel celkem málo známý Alois (Alvise) hrabě Contarini ze staré benátské šlechty. Zlaté pečetidlo burgundského vévody Karla Smělého je z muzea ve švýcarském Bernu a z bavorské dvorní klenotnice v Mnichově zase brilianty a safíry zdobený náhrdelní odznak řádu z první poloviny 18. století.

Závěrem je katalog doplněn chronologickým seznamem všech suverénů řádu, jak rakouské tak i španělské větve, indexem umělců a bibliografií. Možno říci, že se jedná o skutečně důstojnou monografii ve formě katalogu věnovanou tomuto starobylému řádu v posledních letech. Některé z exponátů byly již na podobné, ale větší výstavě o řádu roku 1962

v belgických Bruggách a publikované i v tehdejšímu katalogu s názvem "Bruges 1962 - La Toison d'Or. Cinq siècles d'Art et d'Histoire" (Zlaté rouno. Pět století umění a historie). Krom katalogu byl k této nové výstavě vydán i prospekt s barevným záběrem na kolanu heroldského krále a dva druhy nástěnných plakátů rovněž s motivy této kolany.

Otto Semrád.

Josef Dolejší:

ZBROJNICE RYTÍŘŮ SVATÉHO JANA NA MALTĚ. In: Zpravodaj ZO Svazarmu 4009/942 Praha 9, roč.1988, nulté číslo.

Nulté číslo tohoto Zpravodaje ZO Svazarmu 4009/942 je pokračováním předtím vycházejícího Oběžníku Klubu vojenské historie v Praze (název klubu se několikrát měnil) v letech 1970-1988. Obsahuje několik příspěvků k vojenské historii, sběratelství a historickému šermu.

Nás zaujme stať dr. Josefa Dolejšího o zbrojnici řádu Maltských rytířů, která je dnes přístupna jako řádové muzeum v La Valettě na Maltě. Úvodem nás dr. Dolejší zkratkovitě seznamuje s historií řádu a jeho bojů zejména o ostrov Rhodos v r. 1522. Po opuštění Rhodu získávají rytíři r.1530 nový ostrov Maltu, kde v řádové pevnosti budují i zbrojnici rytířů řádu. Za nesčetných bojů hlavně proti Turkům je zbrojnice doplňována a vybavována nejkvalitnějšími zbraněmi z významných středisek zbrojní výroby v Evropě. Po napoleonských válkách přestává být zbrojnice funkční a stává se součástí řádového muzea, která dnes čítá 5286 kusů zbraní, zbroje a militárií. Na nejzajímavější zbraně v muzeu autor stručně upozorňuje a některé popisy doplňuje fotografiemi.

Zajímavý článek podhaluje roušku nad u nás málo známými historickými skutečnostmi z doby bojů řádu proti turecké expansi do Evropy, kdy po porážce řádu Turci postupovali ve svých výbojích až na hranice našeho území. Z řady českých

rytířů, kteří bojovali v barvách řádu, vynikl rytíř František Drozd, který padl na palubě řádové galéry v námořní bitvě u Lepanta 7. října 1571.

V.W.

Josef Dolejší:

HLAVNĚ Z RHODU V NAŠICH SBÍRKÁCH. In: Střelecká revue 18, 1987, č.7, s.19-20, č.8, s.19-20, č.9, s.19-20.

Zajímavá studie upozorňuje na málo známé muzejní exponáty v našich sbírkách, jejichž hodnota i dobová autentičnost by si zasloužila větší pozornosti a publicity. Protože řada našich členů sleduje i faleristiku a monachologii, věřím, že i tento článek bude sledovat se zájmem i touhou po rozšíření svých vědomostí i když se přímo netýká heraldiky a genealogie.

Úhlavním nepřítelem Johanitských rytířů sídlících od roku 1308 na ostrově Rhodu byla Turecká říše, jejímž sultánům vadil opevněný ostrov v jejich výbojích do Evropy a do Egypta. Mohutná turecká armáda se připravila k ostrovu v létě r. 1522. Po několikaměsíčním obléhání řádový velmistr Filip Viliers de l'Isle-Adam se rozhodl pro čestnou kapitulaci ostrova se svobodným odchodem rytířů. Kapitulace se odehrála 18. prosince 1522. Ještě před započetím bojů nechal velmistr potopit část řádového loďstva před vjezdem do hlavního přístavu na ostrově. Ke dnu klesla spolu s loďmi i řada bronzových litých lodních děl, která byla na palubách bojových galér.

Když v r. 1870 vykoňal císař František Josef I. pouť do Jerusaléma, začal se blíže zajímat o dějiny a poslání dosud existujícího řádu Johanitů, v té době zvaných Maltských rytířů. Podpořil expedici c.k. rakousko-uherského námořnictva k ostrovu Rhodu, kde expedice vylovila z moře mimo jiné i několik dělových hlavních z řádových galér potopených r.1522. Jedenáct hlavních z tohoto výlovku bylo darováno českému vel-

kopřevorství Maltšského řádu v Praze. Tehdejší velkopřevor Fra Othenio hr. Lichnovský nechal pět těchto hlavní umístit jako dekoraci v tehdejší velkopřevorském paláci na Malé Straně a šest hlavní nechal převést na své letní sídlo na zámek Dětenice u Jičína. Když velkopřevor 13.2.1887 zemřel a byl pochován na nedalekém hřbitově v Osenici, byl řádový zámek i s mobiliářem prodán r.1903 Lichnovského nástupci Fra Quidovi hr. Thunovi. Kolem r. 1926 věnovalo české velkopřevorství pět dělových hlavní ze svého paláce nově zřízenému muzeu - Vojenskému muzeu Republiky Československé, v jehož sbírkách je těchto pět hlavní dodnes instalováno na nepůvodních lafetážích.

Sbírký na zámku Dětenice přečkaly druhou světovou válku a jejich konec vzal rok 1952, kdy byla tamní sbírka rozdělena mezi Vojenské muzeum v Praze, Východočeské muzeum v Pardubicích a zbytek, o který "nebyl zájem" dostalo Okresní muzeum v Libáni. Čas ukázal, že získalo jedny z nejcennějších exemplářů původní sbírky. Po renovaci zámku Staré Hradý u Libáně se octlo šest bronzových hlavní na zcela nestylových lafetách na nádvoří zámku Staré Hradý. Jedna hlaveň ze sedmi původních z Dětenic se ztratila neznámo kam.

A tak když dnes obcházíme na nádvoří Starých Hradů tyto zašlé svědky tureckých válek, které svým původem můžeme přisoudit benátským děloličům poč. 16. století a jejichž další osudy jsou neméně zajímavé, uvědomíme si, že i v malých muzeích a sbírkách se ještě dají znovu objevit cenné exempláře vojenského a uměleckého řemesla, které tvoří rari-
tu i v evropských sbírkách.

V.W.

Vojtěch Štorm:

BŘETISLAV ŠTORM - KNIŽNÍ GRAFIKA. Vyd. Památník národního písemnictví, Praha 1988, nestr.

Památník národního písemnictví v Praze připravil v Ka-

binetu knižní kultury na Strahovském nádvoří malou výstavu knižního díla a knižní grafiky Břetislava Štorma (1907-1960). K této výstavě, která byla zahájena 13.4.1988 a trvala do 29.5.1988 vydal PNP dvoudílný letáček s prvotními informacemi o Štormově životě a výtvarném působení v několika jeho zájmových oblastech. Druhou částí letáčku je přetisk 10 oblud a nestvůr (1:1) ze Štormovy bibliofilie "Báječná zvířata - obludy a nestvůry", kterou vydali v Olomouci v r.1935 O.F.Babler a B.Durych tiskem V.Vokolka a s. v počtu 200 číslovaných výtisků. Textová část brožurky do letáčku přetištěna nebyla.

Textové stati skládaného letáčku jsou velmi stručné. Po úvodní části V.Štorma, kde nás autor seznamuje se Štormovým životem a jeho kulturními zájmy a výtvarnými snahami, které začaly pronikat na veřejnost kolem poloviny 30. let, následuje soupis Štormova knižního díla, kde z úvodu textu cituji: "Soupis knižní grafiky Břetislava Štorma, včetně úprav periodik, obsahuje v pracovní verzi tři sta titulů a seznam exlibris necelých sto. Rozsáhlý bude i připravovaný soupis básní a článků v časopisech. Volných kreseb, znaků, značek, razítek a dopisních signetů dosud nepřehledné množství". Pak následuje seznam:

Erbovních knížek	8 položek
Nakladatelských značek	10 "
Článků o knižní tvorbě	5 "
Soupis monografií	7 "
Soupis beletrie	7 "
Soupis jiných publikací	11 "
Seznam výstav	4 "

Seznamy, které se zdají být úplné však zdaleka úplné nejsou, a proto sepisovatele čeká ještě mnoho práce. V úvodním textu se mýlí, když klade vydání novely Vladařství růže do r. 1931. Jako kniha toto dílko vychází až r. 1937 (jak je správně uvedeno v soupise), když v r. 1931 vycházelo ve třech pokračováních v časopisu Archa.

Závěrem se pozastavuji nad tím, proč nevěnují větší pozornost Štormovu dílu a jeho heraldické tvorbě členové po-
bočky Heraldika ČNS, pokračovatelé a nositelé heraldických
tradic u nás. Soupis Štormova díla by měl být jejich snahou
a cílem, než dovidám se, že se Štormovu dílu věnují lidé, u
nichž je heraldika pouze okrajovou libůstkou.

V.W.

Vladimír Slouka:

EXISTOVALA KATEŘINA OSVALDOVÁ - PŘÍSPĚVEK KE GENEALOGII ČES-
KÉ VĚTVY MORSTADTŮ V KOLÍNĚ. In: Práce muzea v Kolíně, 4,
1987, s.225-232, genealog.tabulka. Vyd. Regionální muzeum a
OA v Kolíně 1987.

Věhlas kolínských rodáků rodiny Morstadtovy je znám po
celé naší vlasti. Stačí připomenout jména Vincenc Morstadt
(1802-1875) vynikající grafik a vedutista, Josef Morstadt
(1797-1869), astronom, Eduard Morstadt (1821-1876), městský
kolínský archivář a výtečný pěvec. Tito všichni mají společ-
ného předka ve vojenském lékaři rakouského pluku hraběte Lam-
berka - Jakubu Morstadtovi, který za sedmileté války přišel
do Kolína a zde se oženil s českou dívkou.

Genealogií rodiny se zabýval už během 1. republiky JUC.
František Vrchátka (1893-1967), jehož rukopisná práce je nyní
uložena v kolínském muzeu. Tento Fr.Vrchátka ve své práci
udává za manželku Jakuba Morstadta Kateřinu Osvaldovou (1735-
1800?!) se sňatkem v r. 1762. Protože tato Kateřina není
přesně dokladována, pustil se kolínský genealog Vl.Slouka
do kontroly dostupných matričních záznamů a-předložená stu-
die je výsledkem jeho práce. Podařilo se mu dokázat, že man-
želkou Jakuba Morstadta byla Dorota Kateřina Vilímová (1736-
1800), dcera truhláře Jakuba Vilíma v Kolíně. Nepodařilo se
mu prokázat existenci Kateřiny Osvaldové a rovněž sňatek
v r. 1762, tak jak jej uvádí ve své práci Fr.Vrchátka dle
"rodinných papírů" zděděných rodinou po praradě Marii Per-
nerové roz. Morstadtové, které nikdy blíže nespecifikoval.

Přílohou práce je rozrodová tabulka, která uvádí bohužel pouze děti a vnuky Jakuba Morstadta bez údajů o úmrtí, kteří pravděpodobně svým životem nepřesáhli počátek 20. století.

V.W.

Norbet Weyss:

DER DOPPELADLER - GESCHICHTE EINES SYMBOLS (Dvouhlavý orel - dějiny symbolu). Adler 14 (28), 1986, č.3, s.78 - 81.

Středověké názory na původ a význam znaku dvouhlavého orla. Nejstarší výskyt na chetitsko-asyrské kulturní hranici. Dvouhlavý orel u Chetitů - ochranný symbol. Orel v Pakistánu, Persii a Ceylonu. Orel jako ochranný symbol u Seldžuků. Orel v Evropě od druhé křížové výpravy, jeho nejstarší vyobrazení. Výskyt znaku orla v hraničních oblastech římsko-německé říše. Zikmund Lucemburský poprvé užívá znaku orla jako císař, po něm Habsburkové. Výskyt symbolu orla v jiných než evropských oblastech (Habeš, Peru). Orel u Arménů. Znak orla jako rodový znak Paleologů. Orel jako náhradní symbol u křesťanů v zemích obsazených Turky. (Výtah z přednášky v Rakousko-arménské společnosti).

J.V.

Václav Měříčka:

VZÁCNÁ ZLATÁ MODENSKO - ESTENSKÁ MEDAILE VE SBÍRKÁCH NUMISMATICKÉHO ODDĚLENÍ NÁRODNÍHO MUZEA V PRAZE. In: Numismatické listy, 42, 1987, č.5-6, s.152-158.

Historie modenského vévodství a rodu d'Este. Modenská linie habsburské císařské dynastie od r. 1771. Historie a genealogie modenských Habsburků. Vojenské řády a medaile vévodů Františka IV. a Františka V. Zlatá medaile Františka V. z r. 1855 - foto a popis.

J.V.

Jan Chaloupka:

CECHOVNÍ SYMBOLIKA ODĚVNÍCH ŘEMESEL. In: Časopis Moravského muzea (Acta Musei Moraviae), ročník LXXIII, 1/2 - vědy společenské (scientiae sociales), 1988, Brno 1988, s.117-136, 20 fotografií pečeti.

Uvedenou studii tvoří v podstatě katalog cechovních pečetidel uložených v Moravském muzeu v Brně. Velká většina, ne-li všechny, byly vědecky zpřístupněny v předchozích článcích autora. Čekali bychom proto, že těžiště práce bude spočívat v úvodní části ke katalogu. Najdeme zde ovšem jen povšechnou charakteristiku oděvních řemesel; v obecné rovině se zde píše o heraldické symbolice těchto řemesel.

Tato práce je svým způsobem typická pro současný rozvoj cechovní symboliky. Projevuje se zde určitá bezradnost nad shromážděným materiálem. Jedině v pracích Jaroslava Jásky se objevuje tendence traktovat cechovní symboliku (tzn. i heraldiku) jako pomocnou vědu dějin techniky.¹⁾ Snaží se objasnit funkci cechovního symbolu v technologii určitého řemesla. Na druhé straně čerpá z velkého bohatství zachovaných podob surovin, nástrojů a výrobků v cechovní symbolice k dokumentaci pracovních postupů jednotlivých řemesel.

Podle mého názoru nelze však zapomínat i na řešení základních heraldických problémů. Mezi ně řadím objasnění "etologie" cechovních znamení. To znamená odpovědět na otázku proč byl zvolen právě tento nástroj, surovina nebo výrobek jako symbol určitého řemesla. Když pominu náboženskou symboliku, většinou se naznačovalo výhradní právo cechu na zpracování určité suroviny, použití určité technologie nebo výroby určitých výrobků. To vyžaduje souběžný pohled na cechovní symboliku i proces specializace tzn. proces rozdělování "velkých řemesel".

Druhou oblastí rozumím sledování procesu šíření jednotlivých symbolů. Tak jako byly od města k městům přejímány cechovní rády, tak docházelo i k přejímání cechovních symbolů. Rekonstrukce tohoto procesu by jistě napomohla k prohloubení

poznatků našich hospodářských dějin.

Z tohoto pohledu Chaloupkova práce nic neřeší a ani nerozšiřuje pramennou základnu moravské cechovní symboliky.

Jiří L. Bílý

Poznámka:

- 1) Jaroslav Jásek, Heraldika a technika. In: Sborník příspěvků III. setkání genealogů a heraldiků, Ostrava 1986, s.72-76.
Týž, Sladovnická symbolika, In: Heraldická ročenka 1985, s.69-85. Týž, Ke tvarům kypřice .In: Heraldická ročenka 1986. Týž, Oškrt versus kypřice - snad už naposledy. In: Heraldická ročenka 1983, s.88-105.

Karel Müller:

NÁHROBNÍK ONDŘEJE RENARDA A JEHO GRAFICKÁ PŘEDLOHA. In: Časopis Slezského muzea, série B - vědy historické, ročník 35, č.3/1986, s.282-284, 2 fotografie.

V materiálové části výše uvedeného časopisu byla zveřejněna pečlivá a podrobná analýza náhrobní desky Ondřeje hraběte Renarda (1721-1800), general-leutnanta saského kurfiřtství, majitele regimentu švališerů, rytíře řádu sv. Jindřicha, pána na Čechovicích, Deštném a Mladecku, která je druhotně zasazena v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Opavě.

Müller ve zmíněném článku podal umělecko-historický popis náhrobníku, reprodukoval jeho heraldický a epigrafický obsah. Rozbor doplnil historií rodu Renardů i biografií pochovaného. V práci též uvádí další dochované náhrobníky členů rodu a srovnává je po umělecko-historické stránce.

Za nejzávažnější zjištění považují zatím ojedinělé nalezení předlohy erbu na náhrobníku. V tomto případě se jedná o Renardovo ex libris, které zhotovil drážďanský malíř a mědirytec Carl Friedrich Holtzmann (1740-1811) v roce 1769. Ukazuje to, že při zhodnocení umělecko-heraldické stránky bude vždy nutné ozřejmit také umělecké předlohy a archetypy znaku. Jen tak odhalíme velké heraldické umělce od plagiátorů.

K tomu Müllerův článek učinil první krok.

jlb

Ivo Remunda:

ŽIDLOCHOVICE - SYMBOLY MĚSTA, propagační leták, vydal MěNV Židlochovice (1988), nestránkováno (dvojlist).

Čas od času se setkáváme s tím, že města vydávají propagační letáky, které mají obyvatele seznámit s městským znakem či jinými městskými symboly. Většinou se tak uvádí ve známost nově přijaté nebo výrazně pozměněné znaky, jak to vidíme v případě Brtnice či Neratovic.

Město Židlochovice má starobylý znak doložený poprvé v roce 1353, jehož tinktury byly závazně stanoveny v roce 1976. V tomto případě zřejmě šlo spíše o nové ztvárnění oficiální podoby znaku a vlajky.

Text letáku dobře respektuje, komu má být určen. Nejprve seznamuje čtenáře, na základě kterých právních norem mohou města užívat znaky. Poté následuje historie židlochovického znaku a popis a symbolika městského znaku a vlajky.

Jak již bylo naznačeno, zvláštní pozornost si zaslouží výtvarná část letáku, jejímž autorem je Ivan Remunda. Kresba znaku a vlajky se přidrží heraldických zásad, ale moderními výrazovými prostředky. Tato tiskovina bude dobře propagovat nejen židlochovické městské symboly, ale i moderní heraldické umění.

jlb

Jarmila Krejčíková - Tomáš Krejčík:

NĚKOLIK POZNÁMEK K ČESKÉ SFRAGISTICE. In: Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, C 33, 1986, s.159-166.

Práce se zabývá otázkou, jak jednotlivé směry v historiografii ovlivnily proces konstituování a rozvoj sfragistiky jako vědecké disciplíny. Její vznik spojují autoři s racio-

nalismem a osvěcenstvím druhé poloviny 18. století, kdy se sfragistika odděluje od diplomatiky. Na rozdíl od jiných zemí u nás pozitivistický směr v historiografii se neprojevil tím, že by vědecky zpřístupnil rozsáhlý sfragistický materiál a tento dluh se nepodařilo odstranit.

Komplexní pohled na funkci pečeti z marxistického hlediska má u nás charakter jednotlivých sond.

V práci je také podán přehled dosažených výsledků v této vědní disciplíně od prací humanistických historiografů až po současnost. V tomto ohledu může být práce užitečnou pomůckou i pro začátečníky, kteří si teprve osvojují znalost základní sfragistické literatury.

jlb

NEJSTARŠÍ MĚSTSKÁ KNIHA OLOMOUCKÁ Z LET 1343 - 1420 (Liber actuum notabilium). K vydání připravil Vladimír Spáčil, Olomouc (bez udání roku vydání), 262 s., 21 vyobrazení.

Vydání nejstarší olomoucké městské knihy z let 1343-1420 bylo významným edičním počinem olomouckého okresního archivu. Vydavatel se odhodlal k odvážnému kroku, když vedle originálního textu vydal také jeho český překlad. Domnívám se, že toto rozhodnutí lze hodnotit jednoznačně pozitivně. Výrazně se tímto rozšířil okruh uživatelů z řad zájemců o historii. Oceňování si zaslouží také vzorný kodikologický rozbor v úvodu k této knize. Editor zde správně konstatuje, že se nejedná o právní knihu v pravém slova smyslu, ale pouze o pamětní knihu zaznamenávající jména proskribovaných a rozhodnutí městského soudu.

Kniha je také opatřena podrobným rejstříkem a může být vítanou pomůckou pro genealoga zabývajících se měšťanským a částečně i šlechtickým rodopisem.

V zápisech je doložena existence typářů čtyř moravských měst, a to Uničova ke dni 9.8.1420 (Statinsigel von der Ne-

wen State, č. 729), Olomouce ke dni 7.2.1343 a 24.-26.1367 (sigillum nostre civitatis Olom., č. 1, č. 232), Potštátu v letech 1360-1370 (sigillum de Potenstat, č. 526), Prostějova ke dni 21.2.1399 (sigillum oppidi Prostayns, č. 694).

Poslední dva údaje nám rozšiřují znalosti městské heraldiky a sfragistiky. Potštátský znak je doložen na pečetích z 10. století, jejichž typář je podle literatury kladen do přelomu 15. a 16. století. Výskyt typáře již v druhé polovině 14. století nám podpořil Baletkovu hypotézu ¹⁾, že znak vznikl ve 14. století ještě za pánů z Potštátu. U Prostějova nejstarší zprávu o městském typáři máme z roku 1442. Tímto se nám posunuje vznik prvního typáře nejpozději do roku 1339.

jlb

Poznámka:

- 1) Ladislav Baletka, Znaky měst a městeček Severomoravského kraje, Sborník Státního archivu v Opavě 1968-1971, Opava 1971, s. 252-253.

ZPRÁVY

Je o cechovní znaky nouze?

Více odbornosti do různých rubrik časopisů, v nichž se čtenáři ptají a redaktoři odpovídají (příp. odborní spolupracovníci redakce) by měli zavést jejich vedoucí. Na poslední případ diletantismu jsem narazil v časopise Zápisník 32, 1988, č.12, s.52.

V rubrice tohoto časopisu "Vy se ptáte - My odpovídáme" se ptá Boris Novák z Nové Paky: Zajímalo by mě, zda se dochovaly nějaké cechovní znaky, které byly v minulosti, kromě znaků měst, charakteristické pro řemesla.

A zde je odpověď časopisu Zápisník: "O cechovní znaky je velká nouze. Na rozdíl od městských znaků, které si města střeží a snaží se je podle možnosti i na význačných místech renovovat a vystavovat, cechovní znaky jsou v ústraní. Nebyly ani tak rozšířeny, přesto se jich několik dochovalo. Jedním z nich je cechovní znak města Telče (na snímku), o jehož obnovení a udržování se starají mladí památkáři a ochránci přírody tohoto půvabného jihomoravského městečka."

I když odpustíme redaktoru této značně diletantské odpovědi ono městečko (Telč je městem několik století), nemůžeme odpustit připojené vyobrazení "cechovního znaku města Telče", kde je dáván čtenářům ke shlédnutí v břizolitu provedený znak snad telčských řezníků.

Z vyobrazení i textu je vidět, že autor odpovědi nemá o heraldice ani potuchy a redakce by měla více dbát na serióznost svých odpovědí a zabránit tak rozšiřování zkreslených odpovědí.

V.W.

K otázce identifikace figurálního náhrobníku v Židlochovicích.

V roce 1986 uveřejnil A.B.Král článek týkající se identifikace mužského figurálního náhrobníku v Židlochovicích, který podle některých indicií přisoudil Janu Diviši ze Žerotína na Židlochovicích.¹⁾

Při určení náhrobní desky se autor článku opíral mimo jiné i o heraldické argumenty, neboť ve znaku - respektive ve štítu bylo možné rozpoznat s jistými obtížemi zbytky znamení lva - tedy hlavní erbovní figury v žerotínském znaku.

Jelikož se také zabývám funerálními památkami, konfrontoval jsem závěry této studie s prameny a literaturou. Nejprve se mi podařilo zjistit na základě práce Augustina Kratochvíla²⁾ o židlochovickém okrese i studiem jeho pozůstalosti³⁾ týkající se dokumentace moravských náhrobníků, že v jeho době se v Židlochovicích nacházel pouze jeden mužský figurální náhrobník. Tento náhrobník znal také Josef Pilnáček, který mohl ještě spatřit znak v dosti zachovalém stavu. Jelikož jej nedovedl určit, zařadil jej ve svém díle Staromoravští rodové⁴⁾ do kapitoly Neznámé znaky a rody. Podle Pilnáčka se jedná o štít, v němž na kosmém trojvrší stojí lev, který drží v předních nohách neurčený předmět podobný holi zakončené koulí (hůl se podobá rychtářskému právu). Znak je sice velmi podobný žerotínskému, ale i Pilnáček se domníval, že se jedná o znak nějaké novoštitné úřednické rodiny ve službách Žerotínů.

Totožnost současně dochovaného náhrobníku a tohoto náhrobníku, který popisuje Pilnáček, prokazuje poznámka u dalšího popisovaného náhrobníku, kde uvádí, že je oba viděl zasazený do zdi židlochovické školy.

Uvedený znak zatím nedovedu určit. Jiří L.Bílý se domnívá, že se může jednat o fragmentálně dochovaný znak novoštitné rodiny Přivických z Přivic. Podle náhrobníku Markéty Schmitnerové provdané Přivické z Přivic z roku 1571, který je

uchovaný v lapidáriu Muzea města Brna ⁵⁾, nese pravý štít znamení lva vyrůstajícího z trojvrší, který v předních nohách drží tři růže. Ve Sbírce listin, mandátů a listů se zachoval testament Jakuba Přivického z Přivic, ze kterého je zřejmé, že držel majetky v Židlochovicích. Také jeho jméno upomíná na Přivice (dnes Přibice, okr. Brno-venkov), které leží v blízkosti Židlochovic. Tento názor uvádím na okraj jako pracovní hypotézu.

Ze všeho, co jsem uvedl, vyplývá závěr, že v identifikaci jména zemřelého, který je pochovaný pod tímto náhrobkem, bude třeba pokračovat.

Petr Stehlík

Poznámky:

- 1) A. B. Král, Náhrobek Jana Diviše ze Žerotína a Židlochovicích. In: Jižní Morava sv. 25, 1986, s. 253-257. Recenze GHI 2-4/1987, s. 163-164.
- 2) Augustin Kratochvíl, Židlochovický okres, Vlastivěda moravská, Brno 1910.
- 3) Státní oblastní archiv v Brně, G 50 - Pozůstalost Augustina Kratochvíla.
- 4) Josef Pilnáček, Staromoravští rodové (reprint), Brno 1972, s. 539 sub IV.
- 5) Zoroslava Drobná, Nová radnice, městské lapidarium, Brno 1937, s. 19, číslo katalogu lapidária 56. Znak je popsán na základě autopsie.

Oprava ročníku Zpravodaje GHI.

Omylem tiskárny bylo na titulní stránce zpravodaje GHI č. 2-4/1987 (obálce) vytištěno vročení 1988. Za tuto chybu tiskárny se našim členům omlouváme a prosíme, aby si letopočet na obálce opravili na správný ročník 1987.

redakce

Opravy k článku

Bohuslava Šťastná - Pohřbení v kryptě chrámu v Brně-Tuřanech
v letech 1599 - 1775.

Prosíme čtenáře, aby si v nadepsaném článku, který byl otištěn v GHI č.2-4/1987, s.95-97 opravili následující chyby:

s.96, bod 15 - vyškněte text: Jana Knurka (?) (asi Kmocha)
a nahraďte: Jana Kmočka

s.97, bod 19 - správně má být Schmitzer nikoli Schmitner

s.97, bod 24 - správný text:

1776, 24.3. pohřben do krypty P.Antonius Ign.
Hermann, zdejší farář, ve věku 59 let. Obřad
vykonal Ex Deus Carolus Rockherth, děkan modřický,
za asistence 28 kněží. (Uvedeno i čís. far-
ry Tuřany 49).

Dále si do článku připište opis z náhrobní desky kryjící
vstup do krypty kostela v Tuřanech:

V kostele je jediný náhrobní kámen s nápisem: Cum Christus
apparuerit vita vestra tune, & vos apparibitis cum ipso in
gloria. Anno MDCIIe Ad Collos A MDCIIe (1698).

Překlad P.Vladimír Petrů: Až se Kristus - Život zjeví, tehdy
i Vy se zjevíte s ním ve slávě!

K těmto slovům: Až Kristus, který je Život sám, přijde na
konci světa s velkou slávou a velebností podruhé na svět,
aby vykonal veřejný soud nad lidstvem, tehdy i Vás přijme do
nebe, abyste spolu s ním byli oslaveni. (Platí o spravedli-
vých).

Za chyby, které vznikly nepřesným čtením rukopisného
textu se autorce i čtenářům omlouváme.

redakce

KRONIKA

Naše blahopřání.

Dne 2. září se dožil v plné svěžesti a duševní pohodě 75 let náš dlouholetý člen a příznivec Prof. PhDr. Č e s t m í r Š ť a s t n ý , hudební skladatel a pianista. Pochází ze starého kantorského rodu z Tuřan a je bratrem naší členky a hojné přispívatelky do zpravodaje GHI paní učitelky Bohuslavy Šťastné.

Mimo hlavní obor svého zájmu - hudby a klavírní hry má prof.dr. Č. Šťastný ještě řadu jiných zájmů a zálib. Vedle historie svého rodu a hudebních tradic tuřanských kantorů sleduje oslavenec i ostatní obory společenského a přírodovědného zaměření a věnuje se entomologii, botanice, dialektologii, rád maluje a kreslí.

Zhodnocení jeho hudebního díla přinesly při příležitosti jubilea odborné hudební revue i denní tisk.

Jménem redakce přejeme jubilantovi do dalších let mnoho zdraví, úspěchů a pracovní pohody!

Redakce GHI

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ INFORMACE

Vydává jako interní tisk pro potřebu členů v nepravidelných lhůtách Genealogický a heraldický klub při ZK ROH Královopolské strojírně v Brně, Palackého 78. Brno 1988.

Odpovědný redaktor: František Špírk

Redakční rada: JUDr. Jiří L. Bílý, Jiří Hanáček, PhDr. Adolf B. Král, CSc., PhDr. Tomáš Krejčík, PhDr. Ivan Štarha, Vilém Walter.

Obálka: Petr Tybitancl

Bezplatný odběr vázán na zaplacení ročního členského příspěvku.

Tisk povolen JmKNV 370012889

